

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 40.

Torsdagen den 19 juni.

Kl. 2 e. m.

§ 1.

Upplästes tre till kammaren inkomna, så lydande protokoll:

År 1941 den 19 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken för valperioden 1941—1944 efter herrar A. Amné och J. E. Björnsson, vilka voro i tur att avgå, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1941—1944:

herr Amné, Axel, med 48 röster,
» Björnsson, Johan Edvard, ledamot av riksdagens första kammare » 48 » ;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1942 försiggått:

herr Magnusson, Harald Teodor, bankråd med 48 röster,
» Ekman, Johan Fritjof, ledamot av riksdagens första kammare » 47 » ,
Bergvall, John Helmer, ledamot av riksdagens andra kammare » 46 » .

A. J. Bärge.

Hjalmar Svensson.

Sam Larsson.

Martin Skoglund.

År 1941 den 19 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse dels ordförande i riksgäldskontoret för återstående delen av valperioden 1940—1943 efter herr K. E. H. Hildebrand, vilken avsågt sig uppdraget, dels riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1941—1944 efter herrar A. A. Lindqvist och B. H. von Stockenström, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1939—1942 efter herr A. Råstock, som avlidit, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ordförande

för återstående delen av valperioden 1940—1943:

herr Örne, Anders Emanuel, generaldirektör med 48 röster;

fullmäktige

för valperioden 1941—1944:

herr Lindqvist, Axel Albert, ledamot av riksdagens andra kammare med 48 röster,
» von Stockenström, Bo Henrik, ledamot av riksdagens första kammare » 48 » ;

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 40.

1

för återstående delen av valperioden 1939—1942:

herr Ström, Torsten Emanuel, ledamot av riksdagens
första kammare med 47 röster;

suppleanter

för tiden från valet, till dess nytt val under år 1942 försiggått:

herr Persson, Gunnar, ledamot av riksdagens andra
kammare med 44 röster,
» Strand, Axel Wilhelm, ledamot av riksdagens
första kammare » 43 » ,
» Svensson, Gustav Hjalmar, ledamot av riksdagens
andra kammare » 42 » .

A. J. Bärq.

Hjalmar Svensson.

Sam Larsson.

Martin Skoglund.

Ar 1941 den 19 juni sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för anställande av föreskrivna val av två ledamöter i styrelsen över riksdagsbiblioteket jämte två suppleanter för dem för tiden från valet, till dess nytt val under år 1945 försiggått; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

ledamöter:

herr Petersson, Knut Zakarias, ledamot av riksdagens
första kammare med 39 röster,
» Severin, Frans Ferdinand, ledamot av riksdagens
andra kammare » 39 » ;

suppleant för herr Petersson:

herr Gustafsson, Per Johan, ledamot av riksdagens
första kammare med 39 röster;

suppleant för herr Severin:

herr Holmdahl, Otto Samuel, ledamot av riksdagens
andra kammare med 39 röster.

A. J. Bärq.

Hjalmar Svensson.

Sam Larsson.

Martin Skoglund.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till dels förordnanden för de valda dels ock skrivelser till Konungen med anmälan om de försiggångna valen.

§ 2.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse som träffats mellan kamrarnas talmän den gemensamma omröstning, för vilken voteringsproposition blivit av riksdagen godkänd, komme att äga rum lördagen den 21 innevarande juni.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! I interpellation till mig har herr Jonsson i Skutskär med kammarens

Svar på interpellation. (Forts.)

medgivande framställt två frågor, nämligen *för det första*, om jag uppmärksammat de orimligt höga avgifter, som begravningskassornas äldre medlemsklientel får erlägga vid övergång till understödsföreningar enligt 1938 års lag, samt *för det andra*, huruvida jag vore villig att medverka till att nämnda medlemsklientels övergång till erkänd begravningskassa underlättades medelst statsbidrag.

Till en början vill jag erinra om att syftet med 1938 års lagstiftning om understödsföreningar var att ernå ökad säkerhet och trygghet beträffande sådana förenings utfästelser. I detta hänseende fyllde den förut gällande lagen icke måttet. Dess bestämmelser voro icke sådana, att garanti fanns för att tillräckliga avgifter upptogos för en på längre sikt godtagbar fondbildning.

Enligt övergångsbestämmelserna till 1938 års lag få äldre understödsföreningar ej fortsätta sin verksamhet, därest de icke före den 1 januari 1943 gjort ansökan om att erhålla förklaring av pensionsstyrelsen — som är tillsynsmyndighet för alla andra understödsföreningar än arbetslöshetskassor — att föreningens stadgar stå i överensstämmelse med föreskrifterna i den nya lagen samt äro betryggande för medlemmarna och övriga understödsberättigade ävensom i övrigt upprättade på ett med hänsyn till verksamhetens art och omfattning lämpligt sätt, samt av pensionsstyrelsen erhållit sådan förklaring.

Antalet understödsföreningar, som meddela kapitalförsäkring, utgjorde vid 1935 års slut omkring 600. Endast inemot 100 hava hitintills gjort sådan ansökan till pensionsstyrelsen, varom jag nyss nämnde.

Såsom interpellanten framhållit, bliva de avgifter, som måste erläggas efter övergång till den nya ordningen, ofta betydligt högre än de avgifter, som tidigare erlagts. Detta beror emellertid därpå, att de senare avgifterna varit alltför låga. Sålunda hava de mången gång icke varit tillräckliga att skapa en fond, stor nog för att täcka de sämre riskerna inom föreningen. Detta är tydligen fallet i fråga om den förening, å vilken herr Jonsson syftat i sin interpellation. En följd härav blir givetvis den, att de äldre medlemmarna, trots att de kanske under flera tiotal år tillhört föreningen och erlagt avgifter, efter övergången till den nya ordningen måste erlägga avgifter lika höga som dem, vilka nyinträdande medlemmar i deras ålder få betala.

Inom socialdepartementet har uppmärksamheten redan tidigare varit riktad på de spörsmål, som de äldre understödsföreningarnas övergång till den nya ordningen för med sig. Det synes mig böra nämnas, att därvid, bland annat, även frågan om en förlängning av den nu föreskrivna övergångstiden diskuteras. Samtliga hithörande spörsmål komma nu att upptagas till ytterligare överväganden. Det är med hänsyn härtill icke möjligt att för närvarande avgöra, om och eventuellt i vad mån dessa överväganden kunna komma att leda till ett statligt bidrag för att möjliggöra en övergång på för medlemmarna tillfredsställande villkor.

Vidare yttrade:

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Jag får till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framföra mitt tack för det svar jag erhållit på min interpellation. Kammaren kanske kan tycka det vara väl mycket begärt att här i riksdagens slutskede komma med en interpellation i en till synes så bagatellartad fråga som begravningskassor. Trots min förståelse för det allmängiltiga i detta betraktelsesätt kunde jag dock icke, när jag blev uppmärksamgjord på de mindre goda verkningarna av 1938 års lag om understödsföreningar, underlåta att framföra mina frågor till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Nu säger statsrådet i sitt svar, att syftet med 1938 års lagstiftning var att ernå ökad säkerhet och trygghet för understödsföreningarnas utfästelser. Det var också i känslan av att så var fallet som jag vågade mig på att framföra min interpellation. Ty när det gäller det äldre medlemsklientelet, kommer 1938 års lag att föra med sig, att dessa äldre medlemmar tvingas genom orimligt höga avgifter att lämna begravningskassorna efter 30, 40 å 50 års medlemskap, vilket vi alla måste erkänna är orsak nog för ett allvarligt övervägande av dem det här vederbör.

Statsrådet säger vidare, att en övergång till den nya ordningen kräver betydligt högre avgifter än dem som tidigare erlagts, beroende på att de senare avgifterna varit alltför låga. Utan att bestrida sanningen i vad statsrådet här framhållit vill jag dock anföra ett enda exempel på hur avgifterna för begravningskassor enligt äldre lag tillkommit. Den kassa, som jag närmast åsyftade i min interpellation, hade så sent som 1935 med bistånd av socialstyrelsen, som då var chefsmyndighet, en försäkringsteknisk omräkning av sina avgifter, vilket då ledde till att den äldsta medlemskategorien fick en fördubbling av sina avgifter för erhållande av ett begravningsbidrag på 200 kronor. Detta var alltså en omräkning enligt 1931 års lag. Nu har samma kassa fått en uppgift från Sveriges centrala begravningskassa, som gjort sin omräkning enligt 1938 års lagstiftning om understödsföreningar, och där har årsavgiften för 59-åringarna och äldre ej stannat vid en avgift av kr. 6:60, som sakkunskapen inom socialstyrelsen 1935 ansåg tillräcklig som årsavgift, utan nu nära nog kommit igen med en fördubbling eller till kr. 12:16 i årsavgift, trots att denna kassa med sina 445 medlemmar har fonderade medel på nära nog 21,000 kronor.

Vi böra förstå, att de medlemmar, som tillhöra en sådan kassa, nu börja fråga sig vart det bär hän, när de nu genom lagstiftningsingripande efter decenniens medlemskap på ålderns dagar tvingas att erlägga 12 å 15 kronor i årsavgift eller lämna kassan och därmed förlora det kapital de under årens lopp inbetalat. Ja, sådant är det faktiska förhållandet för flertalet medlemmar av de äldre kassorna, som ännu icke ombildats till erkända kassor enligt den nya lagen.

Statsrådet upplyser i sitt svar vidare om att socialdepartementets uppmärksamhet redan tidigare varit riktad på det spörsmål, som jag i min interpellation berört, och tillägger, att samtliga hithörande spörsmål nu komma att upptagas till ytterligare övervägande men att med hänsyn till dessa överväganden icke för närvarande något bestämt besked kan utlovas, om statsbidrag exempelvis för underlättande av berörda medlemmars övergång till kassor enligt den nya lagen kan påräknas. Trots den vaga formulering, som statsrådets svar på denna punkt fått, tolkar jag dock svaret — med den kännedom jag har om statsrådets positiva inställning till spörsmål som beröra våra gamla — som att han inte utan vidare kommer att tillåta att tusentals gamla drivas från denna försäkringsform genom alltför höga avgifter, utan att statsrådet snarast möjligt kommer att igångsätta en utredning, som kanske kan finna en möjlig väg för att underlätta de gamlas kvarstående i begravningskassorna.

Herr Lindqvist: Herr talman! På många platser här i landet är man bekymrad över den lagstiftning, som det här är fråga om och som synes kunna komma att leda till att en del små understödsföreningar, se sig nödsakade att upphöra med sin verksamhet. För min del är jag inte så insatt i denna fråga att jag har möjlighet att visa på vad som bör göras för att hjälpa dessa föreningar, men jag har den bestämda uppfattningen att en undersökning bör göras om någon hjälp står att ge. Det är därför mycket tacknämligt när man

Svar på interpellation. (Forts.)

nu i socialministerns interpellationssvar får den uppgiften, att samtliga hithörande frågor komma att upptagas till ytterligare övervägande.

Jag hade, när jag för någon tid sedan var hemma i min stad, besök av representanter för en liten understödsförening där, och de hemställde till mig att jag skulle hos pensionsstyrelsen göra förfrågningar om det fanns några möjligheter för dem att få det ordnat på så sätt att de kunde behålla sin förening. Jag skall nu, när detta interpellationssvar är avgivet, vilket innebär att en närmare undersökning skall göras, taga mig friheten att ur ett brev, som jag under gårdagen fick hemifrån Halmstad, referera vad representanter för denna understödsförening säga, för att, då det kommer till riksdagens protokoll, det möjligen skall kunna vara till någon nytta vid den undersökning, som socialministern har utlovat. De säga i denna skrivelse:

»Refererande till samtal om vår lilla begravningskassa, Understödsföreningen vid dödsfall bland befattningshavare vid Halmstad—Nässjö Järnvägar, vill jag härmed lämna några mera specificerade uppgifter samt närmare precisera mina argument för och förslag till kassans fortsatta verksamhet.

Som jag nämnde bör kassan, som visserligen är registrerad som en begravningskassa, rätteligen klassificeras som en kamratförening. Vid hastigt påkommande dödsfall bland kamrater inom järnvägen blev det vanligt att teckningslistor utställdes för att ekonomiskt hjälpa de efterlevande. Så småningom blev då denna hjälpverksamhet organiserad och 'Understödsföreningen vid dödsfall bland befattningshavare vid Halmstad—Nässjö Järnvägar' bildades. Under sin nu 41-åriga tillvaro har kassan till 325 medlemmar i dödsfallsersättning utbetalt sammanlagt 196.830 kronor, varutöver den genom extra uttaxering årligen samlar in 1,200—1,300 kronor, som till jul utdelas som gåva till de mest behövande. Kassan har sålunda varit till stor nytta för de efterlevande, och medlemmarna äro mycket intresserade av att få bibehålla den i dess nuvarande form. Det vore ju också beklagligt om den nya lagstiftningen skulle sätta krokben för en dylik hjälpförening.

Då kassan med undantag för de tre sista åren helt arbetat som en uttaxeringsförening utan någon fondbildning, blir det omöjligt att fortsätta verksamheten, om matematiskt avvägda premier enligt lagens bestämmelser skola tillämpas, enär dessa ställa sig alltför höga för de äldre medlemmarna, vilka såsom pensionärer med kraftigt minskade inkomster näppeligen kunna betala de relativt höga avgifter, som skulle komma på deras lott. Om föreningen sålunda nu skulle bli nödsakad gå in för matematiskt avvägda premier, skulle följden bli den, att de äldsta och mest behövande medlemmarna, som icke ha råd att erlägga den höjda avgiften, se sig tvungna gå ur föreningen och därigenom mista möjligheten att erhålla en dödsfallsersättning, som de under årens lopp hjälpt många av sina kamrater eller deras efterlevande till.

Då kassan sålunda vid beaktande av de äldres intressen icke nu kan gå in för matematiskt avvägda premier, skulle den enligt förordningarna träda i likvidation. Då emellertid dess sammanlagda tillgångar för närvarande icke uppgå till mer än 34,000 kronor, blir det ju minimala summor, som komma dess till 876 stycken uppgående medlemmar till del.

Den senaste lagen om understödsföreningar har väl, enligt vad som synes mig, tillkommit i första hand för att just trygga de äldre medlemmarnas möjlighet att utfå den ersättning de beräknat, men i vårt fall blir dess verkan ju i stället det rakt motsatta.

Inom styrelsen ha vi livligt diskuterat kassans möjligheter för fortsatt verksamhet. Som ett första steg blev, då den nya lagens bestämmelser blevo oss bekanta, sådan stadgöendring beslutad, att det överskott, som uppstår vid varje dödsfallsuttaxering, något över 200 kronor — i stället för att som dittills bliva

Svar på interpellation. (Forts.)

utbetalad som dödsfallsersättning då det uppgått till hel sådan — numera i stället fonderas. Detta gör, att fonderna numera för varje år ökas med c:a 6,000 kronor plus ränteinkomsterna, som redan nu uppgå till över 1,000 kronor. För att ytterligare forcera fondbildningen ha vi även diskuterat att sänka den för närvarande utgående dödsfallsersättningen, 650 kronor, till 500 kronor. På så sätt skulle vi, om kassan finge arbeta ytterligare ett 10-tal år, kunna garantera de äldre medlemmarna full dödsfallsersättning. För att ytterligare stärka kassans likviditet ha vi dessutom tänkt oss att återförsäkra vissa risker på så sätt att kassan för de yngre medlemmarna i ålder till och med c:a 40 år tecknar en livförsäkring i ett livförsäkringsbolag. Så länge kassan existerar, betalar den premierna för dessa försäkringar. På så sätt skulle kassans ställning efter ett tiotal år vara sådan, att vid en eventuell upplösning då de äldre medlemmarnas dödsfallsersättning är tryggad genom fonderna och de yngre finge övertaga en billig försäkring.»

Så långt dessa representanter för denna understödsförening.

Jag vet som sagt inte, vad som kan och bör göras, men om det finns någon möjlighet bör socialministern, vilket han nu har lovat, sätta i gång en undersökning, om man på ett eller annat sätt kan trygga fortbeståndet av dessa föreningar. Vi äro säkerligen alla överens om att det är till nytta, ifall de även i fortsättningen kunna äga bestånd. Liksom den föregående ärade talaren vill jag säga, att jag har det förtroendet för socialministern, att när han lovat att en undersökning skall komma till stånd, han då gör allt vad han kan för att det skall bli möjligt att dessa understödsföreningar må fortfarande hållas vid liv.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 4.

Svar på interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Olson i Göteborg framställt frågan, huruvida jag hade för avsikt att taga under övervägande lämpliga åtgärder för att *dels* bringa klarhet i de ekonomiska förhållanden, som kunde vara förknippade med tillämpandet av luftskyddsinspektionens allmänna anvisningar, nr 1, angående stadsplanering för industriområden, *och dels* åstadkomma sådan ändring i nämnda anvisningar, att deras tillämpning i praktiken bleve möjlig.

Den del av anvisningarna, som föranlett interpellantens fråga, innehåller följande:

»Större och viktigare industrier kunna befaras bliva särskilt utsatta för bombfällning. Det inbördes avståndet mellan sådana företag bör helst icke understiga 700 meter och avståndet till bebyggelsen i närmaste bostadsområde om möjligt icke 400 meter. Oregelbunden gruppering av viktigare anfallsmål bör eftersträvas.»

Enligt interpellantens mening har en tillämpning av anvisningarna i vad avser avstånden visat sig medföra stora olägenheter. Särskilt skulle ekonomiska svårigheter ha varit förknippade med deras genomförande.

Beträffande ifrågavarande anvisningar, som luftskyddsinspektionen utfärdat med stöd av sin instruktion, vill jag till en början erinra, att de icke äga en författnings karaktär. De tjäna, som interpellanten själv anför, endast till vägledning och avse sålunda icke att utgöra stadganden, vilka ovillkorligen måste följas vid uppgörandet av stadsplaner. Vid tillämpningen av anvisningarna kan och bör sålunda hänsyn tagas till i det enskilda fallet föreliggande omständigheter och en anpassning ske efter rådande förhållanden, därest

Svar på interpellation. (Forts.)

ett strängt fasthållande vid anvisningarna skulle medföra obilliga konsekvenser.

Redan med hänsyn till det normala brandskyddet samt ur hälso- och trevnadssynpunkt ha i byggnadsstadgan lämnats anvisningar i syfte att i stadsplanerna måtte inläggas parkbälten, varigenom i möjligaste mån tillfredsställande avstånd erhållas mellan bostadsområdena och områdena för industrier eller andra liknande anläggningar.

Tidigare torde dock i praktiken mindre hänsyn hava tagits till behovet av parkbälten mellan industri- och bostadsområden. I varje fall torde hänsyn icke hava tagits i den omfattning som i 1931 års byggnadslagstiftning avsågs. Några särskilda breddmått på de byggnadsfria markzonerna hava visserligen icke där angivits. I den praktiska tillämpningen ha emellertid av byggnadsstyrelsen i samförstånd med brandskyddsmyndigheter vissa breddmått uppställts, som icke utan tvingande skäl ansetts böra frångås. Det minsta avståndsmått, som sålunda enbart ur brandskyddssynpunkt angivits såsom oundgängligen önskvärdt, är 50 meter. Ur hygienisk och trevnadssynpunkt kan i regel dock icke denna bredd anses vara tillfyllest. Därför har, särskilt där den till industrien angränsande marken varit obebyggd och i industriens eller samhällets ägo, ett breddmått mellan industrianläggningen och angränsande bostadsområden av 100 å 150 meter eftersträfvats. Har den till industrien angränsande marken i mer eller mindre omfattning varit bebyggd, har det däremot i regel varit nödvändigt att medgiva av förhållandena påkallade eftergifter från såväl dessa mått som 50-metersmättet.

Numera har faran för anfall från luften ytterligare ökat betydelsen av det inbördes avståndet mellan större och viktigare industrier samt avståndet mellan sådana och bostadsområden. Luftskyddsinspektionens här berörda anvisningar avse emellertid framför allt sådana industrier, som kunna tänkas utgöra särskilt eftersträfvansvärda anfallsmål, såsom exempelvis krutbruk, vapenfabriker, för försvaret och folkförsörjningen nödvändiga anläggningar och dylikt. I anvisningarna anges också, att ifrågakvarande planläggning bör äga rum endast vid större och viktigare industrier, vilket torde få anses innebära en avsevärd begränsning av de avsedda objekten. Tillämpningen härav blir givetvis i hög grad en omdömessak..

Att inspektionen ansett sig böra föreslå avståndet mellan företagen till 700 meter, är beroende på att företag, liggande intill varandra, kunna förväntas bli föremål för bombfällning under *ett* anfall, medan företag, som hava ett inbördes avstånd på 700 meter eller däröver, måste betraktas såsom *två* särskilda anfallsmål med härav följande spridning av anfällen. Beträffande avståndet 400 meter — vilket ursprungligen varit satt till 200 meter — ha utförda försök givit vid handen, att spridningsverkan av bombsplitter kan uppstå inom detta avstånd. För att söka skydda den kring industriföretagen befintliga bebyggelsen och de personer, som där vistas, har därför ifrågakvarande anvisning lämnats.

De i anvisningarna angivna avståndsmåtten 700 och 400 meter hava emellertid hittills visat sig icke möjliga att uppnå. Större avståndsmått än 100 å 150 meter hava överhuvud taget icke förekommit och icke heller ännu ansetts kunna påyrkas i något stadsplaneförslag. I ett enda undantagsfall, där vederbörande industriföretag på förhand förklarade sig vilja ställa ifrågakvarande byggnadsfria område till förfogande, har ett avståndsmått av 200 meter kunnat åstadkommas.

Av rent praktiska och ekonomiska skäl har därför, enligt vad jag inhämtat, byggnadsstyrelsen vid granskning av stadsplaner allt fortfarande sett sig nödsakad att godtaga de avståndsmått, som enbart ur sundhets-, brandskydds-

Svar på interpellation. (Forts.)

och trevnadssynpunkt ansetts böra eftersträvas. Såsom förut antytts har även beträffande minimimåttet 50 meter kompromisser visat sig nödvändiga, särskilt där befintlig bebyggelse gjort detta nödvändigt och givetvis vid sådana fall där industrianläggningens art och omfattning varit av sådan beskaffenhet, att fordringarna på berörda avståndsmått ansetts kunna eftersättas.

Med hänsyn till att — såvitt jag kunnat utröna — luftskyddsinspektionens här berörda bestämmelser hittills icke torde hava medfört några olägenheter av betydelse, anser jag några särskilda åtgärder från min sida för närvarande icke vara påkallade. Då ärenden angående fastställelse från Kungl. Maj:ts sida av stadsplaneförslag handläggas inom kommunikationsdepartementet, har jag tillfälle att följa utvecklingen å området. Skulle därvid erfarenheterna giva vid handen, att allvarliga olägenheter uppkomma vid tillämpningen av här åsyftade avståndsanvisningar, är jag givetvis beredd att överväga åtgärder till undvikande av sådana olägenheter.

Härefter anförde

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt vördsamma tack för den välvilliga uppmärksamhet han ägnat min interpellation och det rätt viktiga spörsmål, som i densamma finnes avhandlat. Om jag skall vara uppriktig, måste jag emellertid tillstå, att svaret beredde mig en besvikelse, såvida detsamma bör tolkas så, att herr statsrådet anser nuvarande rättsregler och praxis på detta område tillfredsställande och att några särskilda åtgärder från Kungl. Maj:ts sida icke äro påkallade. En sådan inställning är så mycket mer överraskande som, om jag icke misstager mig, justitieministern i annat sammanhang nyligen bebådadt, att en omarbetning av stadsplanelagen skulle verkställas.

Det nu avgivna svaret innehåller väsentligen en redogörelse för de synpunkter, som lågo till grund för de på sin tid av luftskyddsinspektionen utgivna anvisningarna. Detta ger mig anledning att påpeka, att jag naturligtvis icke ett ögonblick tvivlat på att luftskyddsinspektionen haft bärande skäl, då den författat sina anvisningar. Men tiden rider fort i våra dagar, och man kan nog säga, att dessa skäl icke längre äro lika bärande. Den bästa belysningen härav får man måhända av kommunikationsministerns uttalande, att de av luftskyddsinspektionen angivna avstånden — 700 meter mellan viktiga industrier inbördes och 400 meter mellan industriområde och bostadsområde — vid intet tillfälle innehållits. Byggnadsstyrelsen har vid fastställandet av stadsplaner av »praktiska och ekonomiska skäl» aldrig sträckt sig längre än till 100 å 150 meter, så när som på ett enda undantagsfall, då man fastställt 200 meter, men som regel fått nöja sig med det avstånd som från brandsynpunkt är önskvärt, nämligen 50 meter och ibland ej ens det. De nu angivna förhållandena ha ingivit mig den föreställningen att min uppfattning, att allting icke är gott och väl på detta område, skulle delas av statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet. Jag talar här inte för någon enskild part, utan jag anser mig tolka uppfattningen såväl hos de kommunala stadsplanemyndigheterna, vilka ha att bemästra de svårigheter som uppkomma då oklara bestämmelser skola tjäna till vägledning vid stadsplanearbetet, som hos industrien, vilken har att bära olägenheterna därav.

När jag säger, att de skäl som legat till grund för anvisningarna icke längre äro bärande, behöver jag alltså endast stödja mig på den uppgift beträffande tillämpningen av avståndsbestämmelserna, som byggnadsstyrelsen själv lämnat. Genom dessa bestämmelser har man sökt skydda bostadsbebyggelsen

Svar på interpellation. (Forts.)

och de personer som där vistas i närheten av ett viktigt industriområde för påföljderna av ett luftanfall mot det senare. Har nu erfarenheten under det senaste året givit vid handen, att där luftvärn tvingar till hög flyghöjd sådan träffsäkerhet uppnås vid bombfällning, att ett avstånd av 400 meter erbjuder något som helst skydd? Har icke ett bostadsområde, beläget på ett avstånd av 400 meter från en industri, lika stor utsikt att få sig några fullträffar som industrien själv eller närmare liggande bostäder? Om detta gäller 400 meter, vad skall man då säga, när nu dessa bestämmelser icke alls tillämpas utan man får nöja sig med ett avstånd av 50 meter. Finns det då överhuvud taget kvar något av luftskyddsändamål vid tillämpningen av dessa bestämmelser? Det gör det näppeligen, men för den enskilde markägaren innebär det dock betydande nackdelar att nödgas avstå från dessa mindre markområden, som friläggas trots att de ur luftskyddssynpunkt icke ha någon som helst betydelse. Det är enligt min mening en betänkelig olägenhet, att markägaren för ett illusoriskt luftskyddssyfte skall för obestämd framtid ha över sig ett latent hot att icke få utnyttja marken på det sätt som han ur ekonomiska eller andra synpunkter finner mest rationellt.

Herr statsrådet säger nu, att luftskyddsinspektionens här berörda bestämmelser hittills icke medfört några olägenheter av betydelse. Ja, om olägenheter av betydelse uppkommit, är kanske icke så lätt att säga. Vi röra oss här med ett begrepp, som är lika tänjbart som uttrycket »större och viktigare industrier». Det är mycket besvärligt för stadsplanemyndigheterna att avgöra vad som egentligen skall falla under detta senare begrepp. Några svårigheter härvidlag föreligga givetvis icke beträffande sådana industrier, som uppenbarligen äro önskvärda mål för en presumerad fiende, sådana som krutbruk, vapenfabriker o. s. v. Men när det blir fråga om industrier, viktiga för vår folkförsörjning, äro vi inne på ett område, där uppgiften blir stadsplanemyndigheterna övermäktig. Vi behöva bara tänka på, hur begreppet kontraband utvidgats till att omfatta praktiskt taget alla varor, för att vi skola inse hur svårt det är att avgöra om en industri är i högre eller mindre grad betydelsefull för folkförsörjningen. Denna jämförelse är mycket talande. Den ger rätt tydligt vid handen, att knappast någon industri finns, som inte i krigstid direkt eller indirekt kan betecknas såsom viktig för folkförsörjningen.

Det är möjligt, att den omständigheten, att avståndsbestämmelserna aldrig tillämpats, varit anledningen till, att några olägenheter icke försports på högre ort. Men detta säger ju ingenting om de olägenheter, som yppat sig i de första instanserna. Och minst av allt ger det vid handen, att de gällande bestämmelserna äro ändamålsenliga. Vi få icke glömma de parter, som ställas inför den olösliga uppgiften att följa dessa anvisningar. De äro icke skyldiga att följa dem, de äga icke författingskaraktär, det är gott och väl, men de ha att söka vägledning i dem. Vi skola icke tro, att detta arbete är utan sina olägenheter. Jag tror mig kunna försäkra herr statsrådet, att var helst ett allvarligt försök gjorts att tillämpa anvisningarna i de avseenden det här är fråga om, ha mycket stora olägenheter framträtt, vilka sannerligen icke blivit obefintliga därför att det visat sig omöjligt komma fram på annat än kompromissernas väg. Jag ber om överseende, men jag kan verkligen icke underlåta att säga, att det är att ställa ett ohemult anspråk på stadsplanemyndigheterna samtidigt som det är för industrien ett orosmoment, att dessa anvisningar, som för sitt ändamål sannolikt ej ha den effekt som avsetts, och som praktiskt ej gå att tillämpa, skola alltjämt tjäna ograverade som vägledning vid stadsplanearbetet.

Slutligen nödgas jag påpeka, att den i min interpellation framförda huvudsynpunkten, nämligen frågan om de ekonomiska konsekvenser, som äro förknippade med luftskyddsinspektionens allmänna anvisningar nr 1, icke berörts

Svar på interpellation. (Forts.)

i svaret. Enligt stadsplanelagen skulle kostnaderna för den mark, som ifrågakommer till friläggning, i de flesta fall komma att belasta kommunen. Detta torde vara huvudorsaken till att anvisningarna haft så ringa effekt. Jag vill emellertid icke uraktlåta att framhålla, att även för den enskilde markägaren kan med hänsyn till stadsplanelagens bestämmelser i vissa fall uppkomma högst betungande ekonomiska påföljder. Jag skall anföra ett exempel på den oklarhet, som vidlåder nuvarande bestämmelser. Om mark skall användas för annat ändamål än enskild bebyggelse och om markägaren till följd därav kan utnyttja marken allenast på ett sätt, som står i uppenbart missförhållande till markens värde, är staden skyldig att lösa marken. Detta stadgande utsäger ingenting om det ofta praktiskt förekommande fallet, att marken visserligen får byggas, men endast på ett alltigenom oekonomiskt sätt. Det kan till exempel vara så, att man ur luftskyddssynpunkt finner nödvändigt att föreskriva, att på en för industribebyggelse i och för sig lämplig tomt endast får uppföras en låg eller på särskilt sätt konstruerad förrådsbyggnad. För detta fall finnes ingen föreskrift om inlösningskyldighet. Vi se av detta exempel, att stor oklarhet råder om vem som ytterst skall komma att bära kostnaderna för den reserverade marken.

Men särskilt bör beaktas den synpunkten, att kostnaderna för här ifrågavarande mark äro så stora, att de icke kunna bäras av en part. Det är icke möjligt för en kommun att tillösa sig mark i den utsträckning som den skulle bli skyldig att göra, därest bestämmelserna tillämpades i vidare omfattning. Det är icke möjligt för en kommun att göra detta, utan man är hänvisad till att finna utvägar, som måste innebära en fördelning av kostnaderna, där även statsintresset borde bära sin andel. Dessa synpunkter gå icke att komma förbi, om man vill, att inspektionens anvisningar skola vara annat än en död bokstav.

Jag vill tacksamt notera herr statsrådets avsikt att följa utvecklingen på området. Men för att icke som olägenhet endast skola upptäckas de flagranta fall, som leda till överklagande hos Kungl. Maj:t, så tillåter jag mig värdsamt hemställa, att när statsrådet följer frågorna, kontakt måtte sökas med kommunernas stadsplanerande myndigheter, kanske genom Stadsförbundet, och med industrien genom dess organ, Sveriges Industriförbund. Då kommer möjligen herr statsrådet att få ett annat intryck av olägenheterna än vad yttrandena från kungl. byggnadsstyrelsen och luftskyddsinspektionen ha kunnat giva.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarrens tillstånd har herr Andersson i Vigelsbo till mig riktat följande frågor:

1) Anser herr statsrådet att en magasinskassas uppfattning om föreliggande missväxt är av den art, att denna dess uppfattning kan läggas till grund för ett arrendatorkrav med stöd av 2 kap. 47 § i lag om nyttjanderätt till fast egendom om nedsättning i arrendesumman?

2) Är herr statsrådet villig medverka till att kungl. domänverket till sina arrendatorer återbetalar av verket uppuren undsättning från magasinskassan?

3) Har herr statsrådet slutligen sin uppmärksamhet riktad på vad den orättvisa markegångstaxans tillämpning vid beräkandet av arrendet i vissa fall kan medföra och ämnar med anledning därav herr statsrådet vidtaga åtgärder för en justering av dessa bestämmelser?

Svar på interpellation. (Forts.)

Vad beträffar den första frågan är tolkningen av ifrågavarande lagparagraf, som gäller för jordbruksarrenden under bolag och med dem likställda jordägare, en domstolsfråga och kan därför icke bli föremål för något uttalande från min sida.

Vad angår den andra frågan må framhållas följande. Utarrendering av kronojord under domänstyrelsens förvaltning regleras genom kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner och förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. 1908 års författning har endast avseende på jordbruksdomäner, under det att 1934 års författning gäller såväl för jordbruksdomäner som för skogsjordbruk under styrelsens förvaltning. Enligt båda författningarna skall, om till jordbruksegendom hör andel i härads- eller sockenallmänning eller rätt till annan förmån utom egendomens område, denna komma arrendatorn till godo, där ej för visst fall undantag finnes böra göras. Innehåller arrendeavtalet icke några bestämmelser i nu omförmälda hänseende, äger följaktligen arrendatorn åtnjuta förmåner av detta slag. Vid jordbruksdomänerna tillkomma dessa förmåner som regel arrendatorerna. Förmånerna upptagas — i den mån de äro av någon betydelse och låta sig i förväg beräknas — som särskilda poster i arrendeberäkningen och påverka arrendavgifternas belopp. Ha förmånerna något större värde eller utfalla de oregelbundet, förbehållas dessa kronan och inkomsterna tillföras då domänverket direkt. Då skogsjordbruken merendels utgöra delar av en och samma kamerala fastighet, skulle ett överlåtande av nu omförmälda förmåner på arrendatorn förutsätta en uppdelning mellan de skilda arrendelotterna av de ofta mycket obetydliga utdelningarna. Regeln har därför blivit, att domänverket vid skogsjordbruken själv uppbär dessa inkomster. I fråga om uppåtelse, som icke grunda sig på 1908 eller 1934 års författningar, äger arrendator av skogsjordbruk tillgodonjuta sådana förmåner för egendomen, som tillkomma nyttjanderättshavaren på grund av föreskrifter i allmän lag eller bestämmelser i arrendeavtalet. Andel i allmänning eller rätt till annan förmån utom egendomens område tillkommer följaktligen i dessa fall skogsjordbrukets innehavare endast när uttryckligt stadgande därom intagits i arrendekontraktet. Skulle emellertid upplåtelseavtalet icke innehålla något stadgande härutinnan men föreskrifter i annan ordning ha meddelats, t. ex. i reglemente för sockenmagasin, att just brukaren skall äga uppbära förekommande utdelningar, skall arrendatorn givetvis tillgodonjuta en sådan förmån.

Av en utredning, som domänstyrelsen på min anmodan verkställt, framgår, att det är ett mycket litet antal arrendatorer, som överhuvud kan komma i åtnjutande av undsättning från magasinsskassa, och att där så kan ske undsättningen är av ringa storlek. Har förbehåll gjorts i arrendekontrakt om rätt för domänstyrelsen att uppbära undsättningen, torde styrelsen vara förhindrad att — på sätt interpellanten satt i fråga — verkställa återbetalning till arrendatorerna av lyftade utdelningar. Detsamma är förhållandet, om vid upplåtelse av jordbruk, vilkas utarrendering icke grundar sig på bestämmelserna i 1908 och 1934 års författningar, arrendator icke uttryckligen tillerkänts rätt att tillgodonjuta avkastningen från magasinsskassa och enligt kassans reglemente jordägaren är berättigad uppbära förmånen i fråga. Där emot möter i sistnämnda fall intet hinder att till arrendator återbära av styrelsen uppburen undsättning, därest enligt kassans reglemente denna skall tillgodokomma jordens brukare.

Ur ekonomiska synpunkter är det helt naturligt av föga vikt för domänverket, om de förekommande utdelningarna ur magasinfonderna tillfalla domänverket eller arrendatorerna. Även om detsamma kan sägas beträffande ar-

Svar på interpellation. (Forts.)

arrendatorerna i det stora flertalet fall, synes det dock principiellt riktigt, att arrendatorn erhåller dylik utdelning, varför det torde böra övervägas att vid förnyad upplåtelse ändra innehållet i arrendekontrakten därhän att arrendatorn tillerkännes utdelningar av förevarande art i alla de fall, där detta är möjligt.

Rörande tredje frågan må framhållas, att Kungl. Maj:t den 31 januari 1941 bemyndigat domänstyrelsen att bevilja anstånd till av styrelsen bestämd dag, dock ej längre än till den 31 december 1941, med betalning av högst hälften eller, när synnerliga skäl därtill äro, tre fjärdedelar av under samma år förfallande arrendeavgifter för utarrenderade kronodomäner. Ett likartat bemyndigande har lämnats beträffande de ecklesiastika fastigheterna.

Samma fråga har på grund av motioner varit underställd riksdagens prövning innevarande år. I jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 48 den 16 maj 1941 erinrades om de av Kungl. Maj:t utfärdade bemyndigandena för domänstyrelsen och vederbörande ecklesiastika myndigheter att i särskilda fall medgiva uppskov med erläggande av viss del av arrendeavgifterna för dylik jord. Utskottet förutsatte att — därest utfallet av 1941 års skörd bleve så dåligt att avsevärda svårigheter i vissa fall kunde förväntas uppkomma för arrendator att fullgöra sin betalningsskyldighet enligt arrendavtalet — Kungl. Maj:t ägnade hithörande problem nödig uppmärksamhet och utan tidsutdräkt vidtog de åtgärder, som kunde finnas påkallade. Utskottet framhöll även att ifrågavarande problem syntes äga visst samband med principerna för markegångstaxans beräkning samt erinrade om att inom finansdepartementet för närvarande pågår utredning för revision av gällande bestämmelser på ifrågavarande område. Ett i en av de nämnda motionerna framställt förslag om en allmän översyn av gällande bestämmelser rörande utarrendering av kronans egendomar i vad nämnda bestämmelser avse arrendets bestämmande till hälften i penningar och till hälften i persedlar att lösas enligt markegångstaxa avstyrktes av utskottet och avslogs av riksdagen.

Med hänsyn till vad som förekommit och då Kungl. Maj:t alljämt har sin uppmärksamhet riktad på frågan om arrendatorernas möjligheter att fullgöra sina skyldigheter torde någon åtgärd för justering av gällande bestämmelser för arrendeavgifternas beräkning icke för närvarande vara påkallad. Jag anser emellertid undersökning böra ske huruvida även med bibehållande av naturpersedlar vid beräkningen av arrendet uppskattningen kan ske efter grunder som bringa större rättvisa än som blivit fallet.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Härpå yttrade:

Herr **Andersson** i Vigelsbo: Herr talman! Jag skall be att få till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttala mitt tack för svaret, som jag fått på de frågor, som jag här framställt. Jag framställde i samband med detta fall tidigare en fråga till justitieministern angående hans uppfattning om vem som skulle vara rätte ägaren till undsättning från magasinskassa. Det fanns ju ett rättsligt utslag att stödja sig på i detta fall, och enligt detta har jordägaren-bolaget tillerkänts äganderätt till denna undsättning. Justitieministern uttalade emellertid då den personliga uppfattningen, att om en jordägare: ett bolag eller domänverket, hade erhållit sådan undsättning från magasinskassa, som utbetalas endast under förutsättning att missväxt uppkommit, och magasinskassans styrelse av denna anledning funnit sig föranlåten att lämna dylik undsättning från magasinskassan, så an-

Svar på interpellation. (Forts.)

såge justitieministern, att det kunde befinnas mycket skäligt att jordägaren medgäve en mot undsättningens storlek svarande nedsättning av arrendebeloppet. Någon sådan nedsättning ha emellertid berörda arrendatorer icke erhållit, utan trots att det har uppkommit missväxt och man har tagit undsättning från magasinskassan, har man också tagit ut hela arrendebeloppet utan att bevilja något avdrag.

När man ser på denna sak, sådana förhållandena utvecklade sig i följd och sådana som de sorgligt nog se ut att utveckla sig i år, är det ju en, må man tycka, betänklig bild som man får av förhållandena. Här komma arrendatorerna tydligtvis att få dragas med missväxt två år i följd. I följd hade man missväxt, och man fick trots detta betala hela arrendet. I den mån magasinskassan betalade ut undsättning med anledning av missväxten togo bolagen och domänstyrelsen också denna. I år blir det ytterligare en gång missväxt, och magasinskassorna finna sig antagligen föranlåtna att ännu en gång lämna undsättning med anledning av missväxten. Men domänstyrelsen och bolagen taga alltihop. Förhållandena utveckla sig på så sätt till att jordägarna: domänstyrelsen och bolagen, dessa missväxtår få högre arrende än normala år. Först taga de hela det kontraktensliga arrendebeloppet. Dessutom taga de magasinskassans undsättning.

Det finnes ett ekonomiskt intresse, om man så får kalla det, och detta ekonomiska intresse betyder, att jordägaren får mer, när det är missväxt än om det blir normal skörd. Jag anser icke, att detta förhållande är alldeles riktigt. Men som det förefaller framgå av svaret finnes det ingenting att göra åt saken. Man kommer att handla på samma sätt även i fortsättningen.

När man sedan talar om lagen för arrendatorer å bolagsjord, vill jag ifrågasätta, om det över huvud finnes någon lag för sådana bolagsarrendatorer, åtminstone någon lag, som varit effektiv nog att utgöra tillräckligt skydd för vederbörande arrendatorer. Riksdagen beslöt för åtskilliga år sedan en lag, som säger, att bolagsjord får icke arrenderas ut första gången för kortare tid än femton år. Då togo bolagen och utarbetade kontraktensformulär, där de satte ett visst arrendebelopp de första fem åren och höjde sedan, efter den första femårsperiodens utgång, arrendet med både 40 och 50 procent, med resultat, att arrendatorerna själva måste säga upp arrendena efter den första femårsperiodens utgång. Detta innebar, att man satte riksdagen och lagstiftningen helt och hållet på sidan; man skapade sin egen lag.

Det kan också vara av intresse att se, hur man kringgått lagen om arrendators rätt att friköpa sin jord. Här har jag ett arrendekontrakt från ett av landets största skogsbolag. I sista paragrafen av detta arrendekontrakt står, att arrendatorn äger icke rätt att med åberopande av lagbestämmelser, som nu gälla eller i framtiden eventuellt komma att införas, tillhandla sig den arrenderade egendomen eller del därav.

Det var arrendatorer, som kommo till mig och frågade, om de vore tvungna att skriva under en sådan paragraf i arrendekontrakten. Jag svarade, att jag kände icke till förhållandet. Vi sökte upp en skicklig jurist i trakten och frågade, om man var tvungen att skriva under ett sådant arrendekontrakt. Han sade: »Ingen är tvungen att skriva på ett arrendekontrakt.» Vi frågade: »Vad händer, om man inte skriver under?» Då svarade han: »De komma att vräka er; ni får gå i vår antagligen.»

Det var svaret. Inför detta fick arrendatorn lov att skriva under ett arrendekontrakt, som satte lagens tillämpning ur funktion.

Jag menar, att det är en hel del sådana förhållanden, som man tycker behöva få sin lösning. Vi kräva att få en ny arrendelagstiftning. Vi ha haft en arrendeutredning, som legat färdig i flera år. Vi hade väntat, att denna arren-

Svar på interpellation. (Forts.)

deposition skulle komma, men vi ha icke sett någonting av den. Jag ber, herr statsråd, att få fråga: Hur snart kommer denna proposition om en ny arrendelag? Ty den arrendelag vi ha anser jag åtminstone för bolagsarrendatorerna vara tämligen värdelös; med de jurister man har till förfogande sätter man lagen ur tillämpning.

Jag skulle vidare vilja ha sagt, att domänstyrelsen skrivit, att undsättningen från magasinsskassorna har ingen som helst ekonomisk betydelse för domänverket. Då måste man fråga sig, varför domänverket tagit undsättningen, när den icke har betydelse. Var det av ren trakasseringslusta, som man tog den? Den hade ingen betydelse, men man tog den i alla fall! 50—60 kronor för domänverket betyder ingenting, men för en fattig arrendator blir 50—60 kronor till inköp av utsäde rätt mycket. Det är ur den synpunkten jag anser, att man här handlat orättvist. Utan att detta haft någon som helst betydelse för jordägarna har det kraftigt medverkat till att skapa misstämning mot den orättvisa, som begåtts mot vederbörande arrendatorer.

När det sedan gäller den tredje frågan, rörande fastställandet av arrendet, så har man beräknat halva arrendet i pengar och den andra halvan med stöd av markegångssättningen. Då har det under två på varandra följande missväxtår blivit ganska svårt för vederbörande arrendatorer att likvidera sina arrenden med anledning av att priset på spannmål stigit. När halva arrendebeloppet räknas ut med stöd av gällande pris på spannmål, har det ju blivit rätt betydande belopp som man fått betala, samtidigt som man också drabbats av missväxt. Jag menar, att även detta är en fråga, som kanske bör upptagas i samband med den stora arrendeutredningen. Jag anser, att både frågan och det svar, jag i detta sammanhang fått, ger vid handen, att vi måste få en ny arrendelag och få den så fort som möjligt.

Det skulle ju vara en hel del saker att ytterligare påvisa i detta sammanhang. Jag skall emellertid icke taga kammarens tid i anspråk för detta. Jag skulle emellertid vilja ännu en gång, herr statsråd, koncentrera mitt anförande till en ytterligare förfrågan: Hur snart kommer den nya arrendelagen? Kanna vi påräkna, att den kommer snart, så att vi få bort olägenheterna och de möjligheter, som bolagen utnyttja för att på allt sätt kringskära arrendatorernas rätt? Det är för övrigt ett handlingssätt, som man många gånger kanske kan tillåta sig i skuggan och under skyddet av domänverkets handlingar, som ingalunda äro bättre än bolagens. Man kan peka på domänstyrelsen, när det påvisas för ett bolag, att det begått en orättfärdig handling mot en arrendator. Man kan många gånger säga, att det är ingenting mot vad domänverket gjort: domänverket har gjort så och så, det kunna vi göra också!

Jag menar, att vi måste ha en ny arrendelag, som reglerar icke bara arrendena å bolagsjord utan också i någon mån förhållandena inom domänverket och åt arrendatorerna skapar en bättre rättsställning, så att de erhålla ett bättre rättskydd vid utövandet av sin näring.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Jag är ense med interpellanten därom att det naturligtvis är avvita, att vid missväxt och dålig skörd jordägaren får ett extra bidrag från spannmålskassan, medan den som brukar jorden inte får det.

Vad jag svarade berörde emellertid domänstyrelsen. Jag sade att i de fall då domänstyrelsen inte skrivit i kontraktet, att beloppet skall tillfalla arrendatorn, då beräknades detta innebära att domänstyrelsen i dylika fall icke har rätt att utbetala beloppet med mindre den får bemyndigande att göra det. Huruvida frågan om sådant bemyndigande skall underställas riksdagen är jag icke

Svar på interpellation. (Forts.)

nu beredd att yttra mig om. Domänstyrelsen måste i varje fall ha sådant be- myndigande, annars avhänder sig styrelsen pengar, som den inte har rätt att utbetala. Jag sade vidare i mitt svar, att jag anser, att dessa förhållanden böra ändras så att beloppet tillfaller den som brukar jorden, därest nu detta kan delas upp på de olika brukningsdelarna.

Beträffande lagen i övrigt ankommer det på justitiedepartementet att yttra sig, den frågan har jag inte att svara på. Angående arrendelagen kan jag endast lämna den upplysningen, att den är under överarbetning i jordbruksdeparte- mentet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Wallén till mig riktat följande fråga:

Avser herr statsrådet att vidtaga sådana åtgärder, att utredningen rörande ordnande av upplysningsverksamhet angående resultaten av den statliga och statsunderstödda forsknings-, försöks- och provningsverksamheten på jordbruks- och trädgårdsområdet slutföres i så god tid, att frågan snarast löses på för dessa produktionsgrenar ändamålsenligt sätt i anknytning till den statliga försöksverksamheten?

Såsom erinrats i interpellationen tillkallade jag hösten 1939 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande en utredningsman jämte fyra sakkunniga för att verkställa utredning i fråga om en ändamålsenligare upplysningsverksamhet rörande resultaten av den statliga och statsunderstödda forsknings-, försöks- och provningsverksamheten på jordbruks- och trädgårdsområdet.

I direktiven för utredningen framhålles bland annat att om ifrågavarande verksamhet skall kunna fullt utnyttjas och bliva till avsett gagn, måste de resultat, som framkomma genom nämnda verksamhet, rätt återgivna och ställda i sitt riktiga jordbruksekonomiska sammanhang, utan onödigt dröjsmål bringas till jordbrukarnas kännedom, vilket icke minst för den stora massan av mindre jordbrukare skulle vara av synnerligen stor betydelse.

På grund av utredningsmannens sjukdom har arbetet blivit fördröjt men kommer inom den närmaste tiden att återupptagas, varefter förslag i ämnet torde vara att förvänta. Så snart utredningen föreligger komma åtgärder utan dröjsmål att vidtagas för att göra denna upplysningsverksamhet så effektiv som möjligt.

Vidare anförde

Herr Wallén: Herr talman! Anledningen till min interpellation var, att den redan 1939 igångsatta utredningen hade så att säga förpuppats. I dag har emellertid lämnats en fullt acceptabel förklaring härtill — sjukdom — och den kunna naturligtvis varken jordbrukare eller trädgårdsfolk säga något om. Dessutom har det i dag meddelats, att frågan under den närmaste tiden kommer att återupptagas, varjämte herr statsrådet tillagt, att så snart utredningen föreligger, komma åtgärder utan dröjsmål att vidtagas för att göra denna upplysningsverksamhet så effektiv som möjligt.

Med anledning av detta har jag endast att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framföra mitt tack.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

Svar på interpellation. (Forts.)

§ 7.

Svar på interpellation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som på begäran erhöi ordet, anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hansson i Skediga till chefen för folkhushållningsdepartementet riktt följande fråga:

Har statsrådet för avsikt att förordna att omlägga grunderna för utlämning av kraftfoder, så att icke en fördyring av detta behöver befaras och att tilldelningen sker efter återförsäljarnas behov, så att de utlämnade inköpsbevisen jordbrukarna tilldelats icke få ligga oanvända onödigt länge?

Enligt överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet kommer jag att besvara den framställda interpellationen.

I motiveringen till interpellationen har framhållits, att kraftfoder utdelats till av livsmedelskommissionen godkända försäljare, vilka fått sin tilldelning bestämd efter en kvot, som beräknats med ledning av 1938 års inköp. Denna beräkning har blivit vilseledande, då skördeutfallet var mycket olika år 1938 och år 1940. I vissa fall ha jordbrukarna icke kunnat få sitt kraftfoder från sina vanliga leverantörer utan måst vända sig till andra och då fått betala ett högre pris, vilket motiverats av fraktkostnaderna. Det har förekommit fall då större partier kli bytt ägare tre gånger innan det lämnats ut till jordbrukarna, en kedjehandel som fördyrat varan på ett alldeles onödigt sätt.

Till svar härå vill jag erinra, att tilldelningen till jordbruket för konsumtionsåret 1940—41 av oljekraftfoder och kli i första hand företagits sålunda, att för envar jordbrukare den totala användningen av dessa fodermedel under år 1938 lagts till grund för tilldelningen. Därutöver ha till kristidsstyrelsernas förfogande lämnats vissa ytterligare kvantiteter av oljekraftfoder och kli. Enligt till styrelserna och kristidsnämnderna meddelade anvisningar skulle dessa extra tilldelningar användas bl. a. till utjämnande av de förhållanden, som kunde uppträda på grund av den schematiska tilldelningsgrunden. Nämnade myndigheter ha alltså haft rätt och möjlighet att i mån av påvisat behov lämna tilldelning även till jordbrukare som av någon anledning icke köpt dylika fodermedel år 1938.

I fråga om tilldelningen av kli har den icke kunnat ske på ett så ändamålsenligt sätt, som avsikten varit, på grund av att under en tids fri försäljning under sommaren 1940 kli försålts och fördelats mindre lämpligt, varför vissa försäljare haft rikligare tillgång än andra. Särskilt under våren 1941 har den svårigheten förelegat, att de vid varje tidpunkt tillgängliga klitillgångarna varit så knappa, att jordbrukarna endast med viss svårighet och stundom efter längre eller kortare väntan på ytterligare kliproduktion i samband med den fortsatta förmalningen kunnat utfå den tilldelade varan. Beträffande klihandeln har man även att räkna med den svårigheten, att kliet till väsentlig del skall distribueras från ett mycket stort antal kvarnföretag till olika handelsorgan. Livsmedelskommissionen har därvid gjort det betydande ingreppet i kvarnarnas kliförsäljning, att en viss del kli ställts till foderintressentföreningens förfogande för fördelning till olika handelsföretag. Denna fördelning har av foderintressentföreningen företagits i viss proportion till vederbörande företags handel år 1938 med kli och oljekraftfoder. I den knapphetssituation som förelegat har det ansetts naturligt att i första hand fördela varan på de företag, som tidigare plägat i större omfattning handla därmed. Om jordbrukarna härigenom icke kunnat få köpa av sina vanliga leverantörer har dock varan tillhandahållits till det av livsmedelskommissionen fastställda försäljningspriset. Även i de fall då kli bytt ägare flera gånger, innan det utlämnats till jordbrukarna, har det fastställda priset gällt. Fördyring har

Svar på interpellation. (Forts.)

endast förekommit på grund av fraktkostnader i sådana fall, då kli måst transporterats från ett område till ett annat utan att dessa transporter kunnat verkställas inom ramen av de klikvantiteter, som stått till foderintressentföreningens förfogande. Några svårigheter av här angivna slag torde knappast ha förekommit beträffande oljekraftfoder.

Vad angår ransoneringen av oljekraftfoder och kli till ett kommande konsumtionsår må framhållas, att tilldelningsgrunderna då torde komma att väsentligt förändras. Beträffande handeln med kli torde denna böra regleras så, att jordbrukarnas behov i första hand tillgodoses. Livsmedelskommissionen har vidare under övervägande en viss ganska omfattande clearing för att utjämna frakter och tillgångar på kli.

Härefter yttrade

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Jag tackar särskilt för att statsrådet ställde nya tilldelningsgrunder i utsikt för det kommande året. Jag vill samtidigt med detta tack också uttala den förhoppningen, att dessa tilldelningsgrunder skola ta mera sikte på de behov som uppstå i dagens läge än — som nu skett — på de förhållanden som rådde år 1938. De förändringar som ske såväl i fråga om skördeutfall som produktionsinriktning ha motiverat tilldelning efter helt nya grunder. Helst borde de utformas så att största möjliga produktion åstadkommes med den tilldelning som kan påräknas efter nuvarande förhållanden.

De besvärligheter som under detta år förekommit, säger herr statsrådet, skola i väsentlig grad undanröjas. Detta är att notera med stor tacksamhet, särskilt därför att därigenom samtidigt större möjligheter erhållas för jordbrukarna att fullgöra de leveranser av fodersäd, som landet är i behov av. Det är också givet, att mottagarna av dessa spannmålspartier böra hava större tillgång till kli att lämna i gengäld för de leveranser, som under nästa år komma att fullgöras.

Jag ber som sagt att få framföra mitt tack för herr statsrådets löften härvidlag och hoppas — såsom även statsrådet yttrade i sitt svar — att förändringarna skola medföra bättre förhållanden än som rått under det gångna året.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 8.

Herr statsrådet **Domö** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Pettersson i Dahl efter att ha berört svårigheterna för de halländska tegelbruken att på grund av bränslebrist hålla driften i gång samt olägenheterna av att använda s. k. E-cement för byggnad av urinbrunnar och tornsilos för A. I. V.-foder frågat chefen för folkhushållningsdepartementet om han observerat de påtalade förhållandena och, om så vore fallet, han vore villig att vidtaga åtgärder för ändring av desamma, så att folkförsörjningens intressen bättre tillgodosåges.

Då det enligt gällande fördelning av departementsärendena närmast torde ankomma på mig att besvara interpellationen får jag med anledning härav anföra följande.

Då det i mars 1941 blev tydligt, att importen av stenkol under de närmaste månaderna icke skulle kunna upprätthållas i beräknad utsträckning, måste åtgärder vidtagas för nedbringande av förbrukningen av stenkol till nivå med

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

den import, som man vid denna tidpunkt ansåg sig kunna räkna med. För att komma ned till denna nivå var det nödvändigt att minska koltilldelningen för alla grupper av förbrukare, såväl för industrier som kommunikationer, sjöfart m. fl. Vid planläggningen av de olika industriernas kolförsörjning tog man i första hand hänsyn till möjligheterna för de skilda industrierna att övergå till vedeldning.

Vid den undersökning rörande möjligheterna att nedbringa kolförbrukningen vid olika industrier, som i anledning härav vidtogs av industrikommissionen, befanns det att en stark beskärning av koltilldelningen vore möjlig inom industrigruppen jord- och stenindustrier, framförallt inom kalk- och tegelindustrierna, där vedeldning ansågs kunna genomföras. Som följd därav beslöt bränslekommissionen att tegelbruken icke finge använda stenkol annat än i rena undantagsfall, för framställning av speciella tegelkvaliteter.

Situationen i fråga om landets försörjning med fossila bränslen har under de sistförflutna månaderna icke förbättrats. Någon ändring av bestämmelserna om koltilldelning under innevarande års tegelkampanj kan därför icke påräknas. Möjligheter finnas emellertid att inom ramen för bränslekommissionens tilldelningsbestämmelser erhålla licens för inköp av ved. Bränslekommissionen har också för sin del förklarat sig beredd att vara industrien behjälplig med ifrågavarande vedanskaffning.

Den i interpellationen uttalade uppfattningen rörande vedlicenser för framställning av tegelrör synes vara grundad på något misstag. Enligt vad jag inhämtat har vederbörande försörjningsmyndighet vid utställande av licens för ved till tegelbruk icke härvid föreskrivit, att tillverkning av endast murtegel skulle få äga rum. Tegelbruken ha full frihet att själva bestämma sin produktion. Denna produktion kan helt inriktas enbart på murtegel eller också på murtegel och tegelrör samtidigt. Tegelrör bruka nämligen av tekniska skäl framställas samtidigt med byggnadstegel. Endast i sällsynta undantagsfall framställas tegelrör enbart för sig. Det synes närmast böra ankomma på vederbörande förbrukare att söka få till stånd erforderlig kontakt med tegelbruken i syfte att åstadkomma behövliga leveranser av tegelrör.

Vad därefter angår det av interpellanten berörda spørsmålet om cement för urinbrunnar och tornsilos för A. I. V.-foder har industrikommissionen lämnat följande upplysningar. Omläggningen av cementproduktionen till en viss del från det tidigare använda A-cementet till E-cement har ansetts motiverad av det förhållandet att av de byggnadsverk av betong, som utföras inom landet, det största antalet är av den art att A-cementets stora hållfasthet icke kan utnyttjas. För de mera kvalificerade betongkonstruktionerna, där A-cementets egenskaper till fullo kunna tillgodogöras, är avsett att tillhandahållas denna cementsort, och har hittills så kunnat ske. Vid uppförandet av övriga byggnadsverk av betong är man hänvisad till att använda E-cement, vars hållfasthet av cementindustrien garanterats bli c:a $\frac{2}{3}$ av A-cementets, som i dessa fall bör vara fullt tillräcklig. I andra avseenden såsom beständighet, vattentätthet o. dyl. är betong framställd med användande av E-cement likvärdig med betong tillverkad av A-cement enligt hittills vunna erfarenheter såväl här i landet som i utlandet, där cementsorter nära överensstämmande med E-cement sedan länge använts. Urinbrunnar och tornsilos för A. I. V.-foder tillhöra den grupp av betongbyggnader, där Portlandcementets stora hållfasthetsegenskaper i allmänhet icke kunna utnyttjas. För dessa typer av byggnadsverk äro andra egenskaper hos betongen bestämmande. Betongbyggnader av det av interpellanten avsedda slaget böra således enligt industrikommissionens mening med fördel kunna utföras med E-cement. Vad särskilt urinbrunnar angår är det dock givetvis av vikt, att betongen göres fullkomligt tät. Att en viss tveksamhet hit-

Svar på interpellation. (Forts.)

tills gjort sig gällande från allmänhetens sida gentemot E-cementets användbarhet anser kommissionen härröra från obekantskapen med denna cementsorts egenskaper. Genom upplysningsverksamhet, företrädesvis genom cementindustriens försorg, skulle denna olägenhet komma att undanröjas. Beträffande priset å E-cement vill jag nämna att detta för närvarande är föremål för utredning inom priskontrollnämnden.

Med hänsyn till vad industrikommissionen sålunda anfört och i betraktande av svårigheterna att i fortsättningen uppehålla produktionen av A-cement vid den omfattning, som är nödvändig för att de mest trängande behoven av sådan cement skola kunna tillgodoses, anser jag mig för närvarande icke kunna vidtaga några åtgärder i det av interpellanten angivna syftet.

Härpå anförde

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Domö få framföra mitt tack för att han varit vänlig att här besvara min interpellation.

Det kan kanske tyckas, att den fråga som här förts på tal inte är av så stor omfattning, då den endast avser tegelbruken i Halland. Det är emellertid så, att tegelbruken inte bara nere hos oss utan också i andra delar av landet äro i ungefär samma belägenhet, och det är också så att tegelbruken ha en mycket stark beröring med den stora byggnadsverksamhet, som statsmakterna nu gå i författning om att sätta i gång. Det är också tydligt, att en stort upplagd byggnadsverksamhet är tämligen meningslös, om inte tegeltillverkningen i tillräckligt stor utsträckning kan hållas i gång, och detsamma gäller väl i fråga om vår folkförsörjning och tegelrörstillverkningen. Ty skall den svenska jorden hållas produktionsduglig och produktionskapaciteten kunna behållas i tillräcklig grad, måste den också täckdikas, dräneras och underhållas för en hög produktionskraft.

För att belysa de svårigheter som göra sig gällande för tegelbruken, särskilt hemma i Halland, tillåter jag mig citera ur ett brev som jag fått från dessa tegelbruks ombudsman:

»Det stora flertalet tegelbruk stå stilla sedan i fjol höst, och då nu inom kort tiden stundar för igångsättande av ny bränning, kan ett stort antal med hänsyn till bränslesituationen ej sätta i gång.

Visserligen hava tegelbruken hänvisats till torv- och vedeldning, men å ett stort antal bruk, där ringugnar förekomma, och särskilt de som tillverka fasadtegel, kan i regel ej sådant bränsle användas. I de fall, där sådant likväl kan användas, fördyras avsevärt drifts- och tillverkningskostnaderna, då blott en ringa del av bränslevärdet kan tillgodogöras. Man torde få räkna med att bränning av dräneringsrör och tegel med torv eller ved kommer att fördyra dessa varor med 20 å 25 %.»

Det har också meddelats från tegelbruken att man där hade den uppfattningen, att om de skulle få tillstånd att bränna, skulle detta till största delen endast gälla murtegel och inte rör. Nu säger herr statsrådet att tegelbruken i det fallet ha full frihet att bestämma sin produktion, och därför antar jag att de farhågor, som man i detta avseende hyst, inte behöva föreligga.

Herr statsrådet yttrade vidare, att om man tillverkar murtegel, kan man enligt gällande praxis samtidigt tillverka tegelrör. Av svaret framgår också, att statsrådet inte har möjlighet att åstadkomma någon förbättring av de påtalade förhållandena, och då är det väl för närvarande ingenting annat att göra än att finna sig i besvärligheterna. Och så måste man försöka hoppas, att det skall bli möjligt för statsmakterna att förse tegelbruken med de nö-

Svar på interpellation. (Forts.)
diga kvantiteterna ved, ty om de inte kunna få kol måste de ha större tilldelning av vedbränsle. Statsmakterna måste härvidlag göra vad som är möjligt för att detta bränsle också skall kunna inköpas till ett inte alltför högt pris.

Beträffande möjligheten att använda E-cement till framställning av urinbrunnar och tornsilos för inläggning av A.I.V.-foder, skulle denna cement enligt industrikommissionens uppfattning vara lika användbar som A-cementen. De sakkunniga, som man i vår landsända haft tillgång till — jag tänker då i första hand på jordbrukskonsulenterna och annan teknisk personal — ha varit av annan åsikt. De ha ansett att det är tämligen vanskligt att bygga urinbrunnar och större tornsilos av E-cement. Det är väl ändå så, att det tager en avsevärt längre tid att bränna ihop, och följaktligen komma dessa arbeten att bli utförda under vanskliga förhållanden. Jag tänker därvid särskilt på urinbrunnarna. När sådana brunnar byggas under jorden och grundvattnet står tämligen högt, tror jag, det finns vissa risker för att de icke bliva tillräckligt täta. Statsrådet understryker ju också i sitt svar, att det är av vikt, att betongen göres fullkomligt tät.

Beträffande E-cementen säger statsrådet, att utredning pågår inom pris-kontrollnämnden angående priset. När man använder E-cement i stället för A-cement, måste man taga avsevärt mer cement i blandningen, vilket, eftersom priset är ungefär lika på A-cement och på E-cement, gör, att användningen av E-cement ställer sig dyrare. Som bränsleåtgången vid tillverkning av E-cement är avsevärt mindre än vid tillverkning av A-cement — det är ju bränslet man vill spara på — borde E-cement kunna tillverkas för lägre kostnad än A-cement. Jag hoppas, att den utredning, som statsrådet talar om, skall lösa till ett gott resultat.

Att A.I.V.-foder är av mycket stor betydelse framgår av de åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits för att stimulera till tillverkning av denna vara. Jag tänker därvid också på att statens informationsstyrelse, såsom vi läst i tidningarna de senaste dagarna, försökt animera allmänheten att sätta i gång med en tävlan efter mönster av riksmarschtävlingen med Finland. Jag ställer mig litet skeptisk mot detta tillvägagångssätt, jag tror icke allmänheten av tävlingslust kommer att följa informationsstyrelsens. Vad som behövs för att övertyga de svenska jordbrukarna i detta fall är säkerligen först och främst sakliga upplysningar om vad A.I.V.-fodret är värt under nuvarande foderbrist.

Herr talman! Jag tillåter mig sluta mitt anförande med att uttala en förhoppning, att regeringen måtte följa denna frågas utveckling med uppmärksamhet och om möjligt söka åstadkomma förbättringar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation. Herr statsrådet **Domö**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Skoglund i Doverstorp frågat mig, om jag är i tillfälle att före det pågående riksdagsarbetets avslutande lämna en sammanfattande redogörelse för bränslefrågans läge.

I anledning härav vill jag nu lämna följande redogörelse.

Innan jag går in på det nuvarande läget av vår bränsleförsörjning, vill jag inledningsvis erinra om att vårt land numera under normala förhållanden fyller sitt behov av bränslen till största delen genom import. Således importera vi

Svar på interpellation. (Forts.)

under fredliga tider i runt tal 70 % av vårt behov av fasta bränslen och praktiskt taget hela behovet av flytande bränslen från utlandet. Under 1938 utgjorde vår import av stenkol omkring 5.7 miljoner ton och av koks cirka 1.9 miljoner ton. Av flytande bränslen importerades samma år i runda tal 740,000 kubikmeter bensin, 600,000 ton brännolja samt 110,000 ton fotogen, motsvarande ett sammanlagt värde av 115 miljoner kronor.

Efter krigsutbrottet har av kända anledningar importen av fasta bränslen betydligt nedgått. Under tiden 1 juli—31 december 1940 uppgick dock importen av stenkol till omkring 400,000 ton per månad och av koks till mellan 100,000 och 200,000 ton. Importen sjönk emellertid avsevärt under januari och februari 1941 för att under de följande månaderna åter något stiga. Under första halvåret torde man icke böra räkna med större import i medeltal för månad än ej fullt 200,000 ton stenkol och omkring 100,000 ton koks. Under andra halvåret 1940 konsumerades omkring 400,000 ton stenkol per månad. Importens minskning har nödvändiggjort särskilda åtgärder för att nedbringa förbrukningen.

Efter samråd mellan industrikommissionen och bränslekommissionen ha åtgärder vidtagits för nedbringande av industriens förbrukning av kol från och med maj månad. Även kommunikationernas kolförbrukning har avsevärt nedsänkts. Vidare har för gasverken föreskrivits sänkning av trycket i gasledningarna, vilket beräknas minska bränsleförbrukningen med 5 à 10 %. Jämväl för koks har det visat sig nödvändigt att föreskriva betydande inskränkningar i förbrukningen. Från början av 1941 har således tilldelning av koks för hushållsbruk minskats därigenom att i vissa stora städer endast hälften av för varje period tilldelad kvantitet bränsle fått uttagas i koks. Resten har utgjorts av ved. För industriellt bruk kan kokstilldelning påräknas enbart för särskilda behov, exempelvis för masugnar och gjuterier. Genom de nu antydda åtgärderna beräknas förbrukningen av stenkol och koks komma att undergå en avsevärd minskning. Härigenom torde man i det närmaste uppnå målet, nämligen begränsning av förbrukningen i nivå med den beräknade tillförseln.

Då det gällt att i huvudsakligen samma omfattning hålla vår produktion i gång, ha vi varit hänvisade till våra egna möjligheter att ersätta importbränslena. I sådant hänseende ha olika utvägar övervägts. En utvidgad elektrifiering skulle givetvis medföra betydande lättnader för såväl industri som hushållsförbrukning. Möjligheterna att på denna väg ersätta importbränslet äro emellertid begränsade på grund av knappheten av fullgod installationsmateriel.

Ökad utvinning av torv utgör även ett medel för att motverka den minskade tillgången på importbränslen. Men en ökad tillverkning av torv har även betydelse såsom ersättning för ved. Allteftersom kravet på ved växer och skogskapitalet därmed allt hårdare angripes, ökas värdet av att ha tillgång till torvbränsle, varav vårt land praktiskt taget har outtömliga mängder. Det är således ur skilda synpunkter av synnerlig vikt, att torvutvinningen bedrivs med största energi. Då möjligheterna att under innevarande sommar öka maskintorvtillverkningen begränsas av antalet nu förberedda mossar och produktionskapaciteten hos den maskinpark, som nu finnes tillgänglig, måste den eftersträvide ökningen av torvproduktionen under nuvarande torvsäsong i huvudsak baseras på en stegrad småtillverkning av bränntorv, huvudsakligen s. k. stiektorv. För att animera till sådan tillverkning har bränslekommissionen utarbetat och kostnadsfritt låtit sprida broschyrer om bränntorvberedning med handredskap, därjämte ha anställts ett antal torvinstruktörer, och slutligen ha kommuner, kristidsmyndigheter och industriföretag uppmanats att igångsätta bränntorvupptagning.

Åtskilliga åtgärder för stimulering av torvutvinning ha också bragts under

Svar på interpellation. (Forts.)

riksdagens prövning och godkänts. Sålunda har genomförts ett system med garantipris för torv av innebörd, att torvtillverkare får garanti från statens sida att han erhåller visst pris för torv, för vilken han ej kan vinna avsättning. Vidare ha möjligheter öppnats för torvmosseägare att erhålla lån på fördelaktiga villkor från staten för anskaffning av maskiner för torvbrytning samt att få statsbidrag för förberedelsearbeten å för torvtäkt lämpliga mossar. De vidgade statliga stödåtgärderna kunna emellertid beträffande maskintorv icke väntas ge några mera påtagliga resultat innevarande år utan först nästa. För årets torvsäsong beräknas torvproduktionen från enskilda tillhöriga mossar komma att uppgå till cirka 300,000 ton bränntorv, varav hälften maskintorv och hälften småtillverkad bränntorv, s. k. sticktorv. Till denna kvantitet kommer även den produktion som kan utvinnas genom Aktiebolaget svensk torvförädling å de statliga mossarna. Denna produktion kan väntas uppgå till omkring 150,000 ton. Den totala torvproduktionen innevarande år skulle alltså enligt nu angivna kalkyler kunna uppskattas till i runt tal 450,000 ton. Det synes icke uteslutet att denna siffra kan komma att höjas till omkring 500,000 ton. Som jämförelse härmed kan nämnas, att trots stora investeringar torvutvinningen under världskrigets sista år icke uppnådde högre siffra.

Den under 1941 påräkneliga kvantiteten bränntorv har ej medräknats vid uppgörandet av planen för landets försörjning med fasta bränslen för bränsleåret 1941/42, utan betraktas tills vidare som ett tillskott utöver planen, motsvarande cirka 200,000 ton kol eller drygt 1.2 miljoner kubikmeter ved.

Även om torven således kommer att i viss mån utgöra ett bidrag till vår bränsleförsörjning, blir det dock alltså väsentligt, som vi i huvudsak få lita till för att trygga vår bränsleförsörjning under nästa bränsleår. Vid bedömandet av behovet av ved för nästkommande bränsleår har också erforderlig hänsyn tagits till att veden i mycket stor utsträckning skall ersätta andra bränslen. Bränslekommissionen räknar för närvarande i sin försörjningsplan dels med en normal förbrukning av ved om cirka 7 miljoner kubikmeter och dels med ett behov av ersättnings- och kolved av i runt tal 31 miljoner kubikmeter. Totalt räknar man således med en vedkvantitet av omkring 38 miljoner kubikmeter. Det är emellertid sannolikt, att man måste räkna med ytterligare vedmängder i försörjningsplanen.

Det uppgjorda avverkningsprogrammet för innevarande avverkningsår har ock i sina huvuddrag kunnat följas: och det har till och med visat sig att resultatet av detsamma blivit bättre än förutsett. Den 1 maj 1941 hade sålunda avverkats 31,230,000 kubikmeter ved. Vid utgången av avverkningsåren 1940/41 beräknas avverkningarna ha nått en myckenhet av 35 miljoner kubikmeter. Under juli och augusti 1941 väntas ungefär 6 miljoner kubikmeter bliva avverkade. Då denna vedkvantitet beräknas torka, så att den kan användas under senare delen av bränslesäsongen, kan totalkvantiteten för nästa bränsleår tillgänglig ved uppskattas till 41 miljoner kubikmeter. Denna kvantitet medger ej blott täckande av de i försörjningsplanen angivna behoven utan även uppläggande av vissa reservlager i de större förbrukningsorterna. Utöver dessa reserver komma även massavedslagren, om vilkas storlek kännedom erhålles efter inventering den 1 juli 1941, att under nästa bränsleår utgöra en reserv för eventuell brist i kol- och koksimporten.

För att tillföra skogsbruket den arbetskraft, som erfordrats för avverkningsprogrammets genomförande, hava från arbetsmarknadskommissionens sida åtskilliga åtgärder vidtagits. Sålunda ha särskilda utbildningskurser anordnats för arbetskraft från andra näringsområden. Deltagarna ha därvid åtnjutit vissa förmåner i form av kontantbidrag för sig själva ävensom hyreshjälp. Skogsbrukets behov av ledningspersonal och förmän har tillgodosetts genom att arbets-

Svar på interpellation. (Forts.)

marknadskommissionen i samråd med militära myndigheter utarbetat ett permitteringssystem, som gör det möjligt för skogsägarna att disponera erforderlig personal under den tid av året, då behovet är störst. Sedan någon tid tillbaka överväger arbetsmarknadskommissionen på anmodan av bränslekommissionen att vidtaga de ytterligare åtgärder i form av utökad omskolningsverksamhet, intensifierad propaganda m. m., som kunna erfordras för att skogsbruket skall tillföras ytterligare arbetskraft. Under 1940 tillsatte den offentliga arbetsförmedlingen 40,000 platser i skogsarbete, varav 8,000 man voro arbetare från andra yrkesgrupper än skogshuggare. Motsvarande siffror för de första fem månaderna 1941 utgöra 17,000 respektive 5,000.

Vedförsörjningsproblemet är emellertid icke löst enbart genom att avverkningarna verkställts planenligt. Av lika stor betydelse är att de avverkade vedpartierna i tid föras ut till förbrukningsorterna, så att veden blir tillgänglig och någon lokal vedbrist icke uppstår. Av de 35 miljoner kubikmeter, som beräknas bliva huggna, kunna den 1 juli 1941 25 miljoner kubikmeter anses vara framforslade till järnväg eller bilväg, medan 10 miljoner kubikmeter fortfarande skulle ligga kvar i skogarna. I likhet med vad som varit fallet under normala tider torde i landets södra och mellersta delar icke oväsentliga vedmängder kunna framforslas ur skogarna även under sommaren. Bränslekommissionen överväger åtgärder för att även för Norrlands del få fram vissa vedkvantiteter ur skogarna under sommarsäsongen.

För de vidare transporter är det givetvis av synnerlig vikt att den tillgängliga lastbilsparken kan ändamålsenligt utnyttjas. Vedtransporterna ställa även mycket stora anspråk på järnvägarna.

Lösandet av transportproblemen underlättas givetvis av att inköpen av ved göras så tidigt som möjligt. Från bränslekommissionens sida ha åtgärder vidtagits för att möjliggöra detta. För kristidsnämnderna i de olika kommunerna har understrukits deras skyldighet att verka för att vedförsörjningen inom nämndernas områden blir tillfredsställande ordnad. För tillgodoseende av vedtillförseln har kristidsnämnd att utreda storleken av behovet och sättet för tillgodoseende av detsamma. Behovet av beredskapslager bör särskilt uppmärksammas. Inom kristidsnämndsområden med mer än 3,000 invånare skall kristidsnämnden hålla kristidsstyrelsen underrättad om de åtgärder som vidtagits. Slutligen ankommer det på kristidsstyrelserna att före den 15 juli 1941 till bränslekommissionen avgiva redogörelse om hur vedförsörjningen anordnats inom styrelsens område, varvid särskilt skall anges om kommissionens medverkan anses erforderlig.

Ett viktigt led i arbetet på att trygga försörjningen med fasta bränslen är vidare att reglera användningen av dessa bränslen så, att var och en förbrukare erhåller sin rättmätiga andel. I sådant syfte har inom bränslekommissionen en *fördelningsplan* upprättats. Enligt denna fördelas bränslemängderna på två huvudgrupper — hushåll samt industri och kommunikationer — och för var och en av de båda huvudgrupperna ha regler för tilldelningen av olika bränslen utarbetats. De för bränsleåret 1941/42 avsedda regleringsbestämmelserna avvika i väsentliga delar från de regler, som gälla nu, främst på grund av den tilltagande knappheten på importbränsle och nödvändigheten av att ersätta kol och koks med ved i större utsträckning än förut.

Vad till en början angår *hushållens bränsleförsörjning* bör nämnas att överhuvud träkol icke får användas för uppvärmning och varmvattenberedning i bostadsfastighet eller eljest för hushållsändamål. I fråga om användningen av andra fasta bränslen har landet indelats i tre olika ortsgrupper, A, B och C. De, som förut användt kol eller koks för central- eller lokaluppvärmning, beräknas erhålla kol eller koks med 80 % av den tidigare, normala förbrukningen i

Svar på interpellation. (Forts.)

ortsgrupp A, med 40 % av samma förbrukning i ortsgupp B och med 20 % av den tidigare förbrukningen i ortsgupp C.

De närmare bestämmelserna för tilldelning av kol och koks för hushållsförbrukning äro ännu ej meddelade. De för innevarande år gällande licenserna omprövas för närvarande i vissa avseenden. För vedanskaffningen till bostadsuppvärmning och annan hushållsförbrukning föreligga däremot nu fullständiga regleringsföreskrifter. Redogörelse härför har lämnats av bränslekommissionen i pressen och i radio, varför jag kan inskränka mig till följande.

Inom ortsgupp A får ersättningsved som regel icke inköpas. Om särskilda skäl föreligga, kan dock kristidsnämnden meddela licens för sådant inköp. Normalved (för spisar, kakelugnar m. m.) får fritt inköpas, men förbrukningen bör begränsas till omkring 80 % av ved som användes under normala förhållanden.

Inom ortsgupp B har införts en handelsreglering för ved. All ved, som inom till denna ortsgupp hörande kommuner den 27 maj innehades av någon, som yrkesmässigt säljer ved — d. v. s. ved- och kolhandlare m. fl. — samt all ved, som från och med nämnda tidpunkt införes till sådana kommuner, har lagts under beslag. Gengasved är undantagen från beslaget. Vedtillförseln till orterna kommer att handhavas av ett för varje ort i samverkan med kristidsnämnden bildat centralorgan, i regel en sammanslutning av ortens kol- och kokshandlare. För vedhandeln inom ifrågavarande kommuner skola vidare gälla vissa särskilda av bränslekommissionen meddelade föreskrifter.

Inom ortsgupp C får såväl ersättningsved som normalved fritt inköpas. Kvantiteterna böra dock begränsas, så att ej större total bränslemängd (inklusive kol och koks) inköpes än som motsvarar högst 80 % av det normala bränslebehovet.

Vad därefter angår reglerna för *industri- och kommunikationsföretagens försörjning* med fasta bränslen gäller som jag redan framhållit att tilldelningen av kol och koks måst avsevärt nedskäras. Bränslekommissionen tillämpar för närvarande vid avgörande av frågor om tilldelning av kol till industrien en behovsprövning, som äger rum efter samråd med industri- och livsmedelskommissionerna. Denna prövning grundar sig på den betydelse vederbörande industri har för landets näringsliv i nuvarande läge. Med tillämpning av dessa regler kan generellt sett koltilldelningen beräknas till mellan 22—25 % av det normala behovet. Som exempel på tillämpningen av denna regel må anföras, att gasverk hittills regelmässigt erhållit i det närmaste full tilldelning av kol, under det att andra företag helt hänvisats till ved, såsom fabriker för framställning av vanlig pappersmassa, tegelbruk, kalkbruk med flera.

Den del av bränslebehovet, som avses skola fyllas med ved, får ej inköpas fritt utan efter särskilt tillstånd. I motsats till tidigare bestämmelser gäller detta även normalved och ved, som av företag tillhandahålles anställda. Inköpsförbudet gäller hela riket — alltså även de fyra nordligaste länen, där frihet att inköpa ved förut förelegat.

Omläggningen av industriens bränsleförbrukning har berett betydande tekniska svårigheter och i vissa fall nödvändiggjort omfattande nya investeringar. Sålunda ha industriföretagen i stor utsträckning anskaffat gasgeneratorer lämpade för användning av vedbränsle; vidare ha ångpanneanläggningar i många fall måst omändras för veddrift. Inom pappersmasse- och pappersindustrien pågå ombyggnader, som syfta till ett bättre tillvaratagande av avfallsutarnas bränslevärde. I detta sammanhang må framhållas vikten av att åtgärder vidtagas — icke blott inom industrien utan även beträffande värmeanläggningar överhuvud taget — för att förbättra bränsleekonomen.

I fråga om själva inköpsförfarandet beträffande industrived gäller, att an-

Svar på interpellation. (Forts.)

sökningar om inköp böra insändas utan att preliminära köpeavtal dessförinnan träffats. Industrien inom ett län, där underskott på ved råder, kan endast tillåtas att delvis täcka sitt årsbehov inom det egna länet. Återstående behov skall täckas inom överskottsområde efter anvisning av bränslekommissionen. Industri- och kommunikationsföretag ha även ålagts skyldighet att lämna bränslekommissionen månatliga uppgifter om lager, inköp och förbrukning av bränslen.

På grund av det starkt ökade behovet av ved komma de flesta länen att utgöra underskottsområden. Överskottsområden för ved bli endast de fyra nordligaste länen, Kopparbergs och Värmlands län samt de tre Smålandslänen. Detta medför stora risker för osund konkurrens om veden med åtföljande påfrestningar på prisregleringen. Bränslekommissionen kommer därför att genom lämpliga organ anordna upphandling av ved, som skall utföras från överskottslänen eller användas för industrien inom länen. Kommissionen förhandlar för närvarande med Sveriges skogsägareföreningars riksförbud om skogsägareföreningarnas medverkan vid vedhandeln. För att möjliggöra en sådan rationalisering av vedmarknaden utan starkare ingripande i den enskildes vedförsörjning har nu införts en *transportreglering* för ved. Regleringen innebär i korthet, att ved icke får utan tillstånd av bränslekommissionen eller i vissa fall vederbörande kristidsstyrelse transporteras från ett län till ett annat med fartyg, med järnväg eller med motorfordon eller till de handelsreglerade orterna (ortsgrupp B), oavsett vilket transportmedel som användes. Åtskilliga undantag ha stadgats från förbudet; bland annat gäller det icke, om licens för fraktnedsättning på järnväg har beviljats efter förbudets ikraftträdande.

I samband med att den nya prisregleringslagen satts i kraft har priset å torv reglerats samt den bestående regleringen av vedpriserna ändrats i vissa punkter. Normalpris å torv och nya normalpris å ved hava sålunda fastställts att gälla från och med den 16 juni. Till skillnad mot vad förut gällt få dessa pris icke överskridas utan tillstånd av bränslekommissionen. Överträdelse härav medför straff. Vidare gälla tills vidare bestämmelserna angående reglering av vedhandeln i anslutning till det förra året mellan bränslekommissionen och Skogsägareföreningarnas riksförbund träffade avtalet. Detta avtal avses emellertid att inom närmaste tiden ersättas av en ny överenskommelse. De sålunda genomförda åtgärderna syfta till att giva myndigheterna ett fastare grepp över bränslemarknaden, så att de under den nu tilländalupna bränslesäsongen förekommande störningarna inom vedområdet icke skola upprepas.

Vad därefter angår *de flytande bränslena* har importen därav efter avspärningen västerut praktiskt taget upphört. Endast smärre partier ha kunnat införas. Av dessa har en stor del gått till militära behov. Vissa partier motorbrännolja och motorfotogen ha kunnat ställas till förfogande för jordbruk och fiske. Emellertid medgiva icke dessa kvantiteter tillräcklig tilldelning för befintliga jordbrukstraktorer. Föreskrift har därför måst utfärdas om ytterligare övergång till gengasdrift vid traktorer.

Ej heller för driften av fiskebåtar äro de förefintliga brännoljekvantiteterna tillräckliga. Då användning av gengasdrift endast har begränsad tillämpning beträffande motorbåtar, ha andra ersättningsbränslen måst tillgripas, främst trätjäror. Sedan förbrukningen och försäljningen av trätjära reglerats, har bränslekommissionen fått ett fastare grepp över tjärproduktionen, så att densamma kunnat ledas efter linjer, som av kommissionen anses lämpliga. Vid sidan av redan befintliga anordningar, exempelvis kolugnar, där tjära erhålles som biprodukt, må nämnas, att bränslekommissionen tagit initiativ till bil-

Svar på interpellation. (Forts.)

dande av ett bolag för tillverkning av flytande bränsle ur skogsprodukter. Bolaget kommer att bestå av bland andra medlemmar i Svenska Cellulosaföreningen, Svenska Trävaruföreningen och Svenska Pappersbruksföreningen. Bolagets viktigaste uppgift torde till en början bli att medverka till en kraftig utvidgning av tjärproduktionen. Utöver de kvantiteter trätjära, som redan nu på grund av vidtagna åtgärder kunna ställas till fiskets förfogande, torde ökade möjligheter således erbjuda sig att erhålla tjära som motorbränsle.

Vid sidan av de importerade flytande bränslena och här nämnda ersättningsbränsle ha åtgärder vidtagits för att framställa även andra för motordrift i allmänhet lämpade flytande bränslen. Redan före krigsutbrottet tillverkades inom landet betydande mängder sulfitsprit, som bland annat användes för inblandning i bensin. Denna tillverkning har på grund av den ringa sysselsättningsgraden inom cellulosaindustrien efter handelsavspärrningen västerut nedgått väsentligt. I syfte att utvinna dels en förbättrad foder-tillgång och dels ett förbättrat läge i avseende å försörjningen med flytande bränsle ha överenskommelser träffats mellan statsmakterna och cellulosa-industrien om tillverkning av fodercellulosa och sulfitsprit. Härigenom har vunnits att vid sidan av att betydande mängder foder kunnat tillföras landet ökade kvantiteter sulfitsprit blivit tillgängliga för inblandning och därigenom utdrygning av de befintliga bensinförråden. Tillhoppa har sålunda hittills i enlighet med träffade avtal tillverkats 155,000 ton cellulosa-foder och drygt 20,000 kubikmeter sprit. Förhandlingar pågå om tillverkning av ytterligare kvantiteter fodercellulosa och sprit.

På grund av den under föregående år erhållna, förhållandevis rikliga potatisskörden ha möjligheter förelegat att av 50-procentig potatissprit framställa vissa partier skattefri sprit, som kan användas som motoralkohol. För innevarande år räknas med att genom utvidgad potatisodling inom vissa områden erhålla ökad framställning av sprit för tekniskt bruk. För den händelse skördeutbytet av potatis i allmänhet skulle bli mindre gynnsamt i år, föreligga möjligheter att inställa sprittillverkningen och i stället använda potatisen för folkförsörjningen.

Förbrukningen inom landet av teknisk sprit uppgår icke till den kvantitet som kan väntas bli producerad, varför ett visst överskott av sprit torde vara att påräkna. Detta synes i första hand böra användas för att uppbygga en ökad reserv av flytande bränsle, främst för militära och andra samhällsviktiga behov.

Den inom landet påbörjade verksamheten med framställning av olja ur skiffer torde under året komma att giva en första kvantitet till resultat. Denna mängd kommer att tillföras marina behov. I mars 1942 väntas Svenska skifferoljebolagets anläggning vid Kvarntorp i Närke börja sin oljeproduktion. Efter den vid årets riksdag beslutade ökningen av bolagets aktiekapital räknar man med att anläggningen utbygges så att kapaciteten blir omkring 28,000 kubikmeter olja per år.

Av den lämnade redogörelsen för de åtgärder som vidtagits för tryggande av landets bränsleförsörjning framgår, att den uppgjorda försörjningsplanen på grund av beräkningarna om viss tillgång på kol och koks icke kan anses slutgiltig. I den mån avvikelser från importprogrammet inträffa påverkas självfallet försörjningsläget. Planläggningen måste därför taga erforderlig hänsyn till att dylika avvikelser kunna inträffa. För mötande av de rubbningar som därigenom kunna inträda ha även åtgärder planerats, särskilt genom det ökade avverkningsprogrammet, vars genomförande efter vad det vill synas kommer att möjliggöra uppbyggande av vissa reservlager.

Svar på interpellation. (Forts.)

Årets avverkningskampanj synes på det hela taget ha lämnat ett gynnsamt resultat. Såvitt nu kan bedömas torde därför de olika orternas behov av ved kunna tillgodoses på ett tillfredsställande sätt utan alltför stora slitningar. Transporterna av de avverkade partierna erbjuda otvivelaktigt vissa svårigheter och ställa stora krav på trafikmedlens kapacitet. Genom ett successivt utnyttjande av transportapparaten torde dock olägenheterna kunna övervinnas. Särskilt viktigt är att de stora vedförbrukande tätorterna själva efter samråd med bränslekommissionen ombesörja tryggande av vedbehovet inom orten.

Såsom slutomdöme torde kunna sägas, att vår bränsleförsörjning är beroende på den framtida utvecklingen med dess många okända faktorer. Påfrestningar av olika slag kunna givetvis komma att uppstå, men vi hoppas dock att hittills vidtagna eller planerade åtgärder skola visa sig tillräckliga för att vi med framgång skola kunna möta sådana påfrestningar. Därmed är dock icke sagt, att icke de nu föreliggande planerna kunna komma att behöva modifieras och att vi måste vara beredda på än längre gående ingripanden.

Vidare yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag tackar statsrådet Domö för det utförliga svar, han lämnat på min interpellation.

Det kanske kan synas förmätet att upptaga regeringsledamöters och kommissioners strängt upptagna tid med att svara på frågor och lämna redogörelser, men jag tror, att det ur flera synpunkter måste anses önskvärt, att riksdagen, innan den reser hem, får besked om läget på viktiga försörjningsområden.

Beträffande bränslefrågan, så är det förklarligt, om den tilldrager sig ett alldeles särskilt intresse. Om vi ej kunna tillgodose våra industrier i tillräcklig grad med kol eller ersättningsbränslen, lamslås produktionen av viktiga förnödenheter, och därmed följer också, att arbetslösheten kan bli skrämmande stor. Vad det vill säga att ha begränsad tillgång på kol och ved för uppvärmningsändamål under en kall vinter, det fingo vi en förövning i under februari—mars i år, då vi fingo småfrysa litet var. Regeringen har av den nu samlade riksdagen begärt och fått mycket stora belopp för att söka framskaffa inhemska bränslen. Jag har gjort en mycket hastig och kanske ofullständig hopsummering och kommit till minst 80 miljoner kronor. Det är klart, att riksdagen gärna önskar veta, hur det program fullföljes, som upplagts med stöd av dessa pengar.

Statsrådets svar synes varsla om att vi icke skola förlita oss allt för mycket på importen. Jag tror nog, att läget är sådant, att vi energiskt få utnyttja alla möjligheter för att skaffa fram inhemska bränslen. Vi torde dock böra göra klart för oss, att en så avsevärd nedskärning av industriens tilldelning av kol, som det här blir fråga om, med all säkerhet åstadkommer icke obetydliga driftsrubbningar. Jag betvivlar ingalunda, att industrierna komma att göra allt vad de förmå för att övervinna svårigheterna att övergå till torv- eller vedeldning, men det är icke lätt att anpassa sig till helt nya förhållanden. Icke minst blir det fråga om ett transportproblem av rent jättelika dimensioner. Om vi betänka, att ett enda företag kan ha användning för hundratusentals kubikmeter ved, så förstå vi, vilka svårigheter som kunna uppstå.

Beträffande torven är det antagligen det område, där det har släpat efter i kanske högre grad än på något annat. Statsrådet räknar med möjligheten att vi i år skola åstadkomma i runt tal 450,000 ton, huvudsakligen sticketorv, vilken kvantitet skulle ersätta omkring 200,000 ton kol eller 1.2 miljoner

Svar på interpellation. (Forts.)

kubikmeter ved. Jag måste säga, att resultatet förefaller icke särdeles överväldigande, varken med hänsyn till vårt sammanlagda bränslebehov eller till uttalandet om att våra torvtillgångar praktiskt taget äro outtömliga. Uttalandet, som återfanns i statsrådets svar här, att vi under världskrigets sista år icke uppnådde högre siffra, får väl icke anses vara något skäl för att vi icke skola kunna prestera avsevärt mycket mera denna gång. Jag hoppas att statsrådet och bränslekommissionen noga undersöka, om det icke är möjligt att redan innevarande år åstadkomma större produktion av bräntorv. Det har på vissa håll uppgivits, att det framför allt är bristande tillgång på arbetskraft, som begränsar produktionen. Om så skulle vara fallet, anser jag det vara alla skäl i världen att fästa arbetsmarknadskommissionens uppmärksamhet på huruvida det icke skulle kunna gå att överföra mera arbetskraft till ett så pass viktigt produktionsområde. Jag tillåter mig fråga, om herr statsrådet redan i dag är i tillfälle att göra ytterligare uttalanden på just denna punkt.

Det synes huvudsakligen bli vårt eget vedbränsle, som vi ha att trygga oss till, och det är då glädjande att avverkningarna lyckats så bra som varit fallet. Det är säkerligen ett lyckligt grepp, att det har åstadkommits samverkan mellan skogsägarna och myndigheterna, d. v. s. bränslekommissionen i detta fall. Det förfarande, som tillämpats, har ju lämnat så goda resultat, att man icke behöver tillgripa alltför långt gående tvångsåtgärder för att få fram även mycket stora kvantiteter. Det går dock icke att se bort ifrån att svårigheterna att åstadkomma tillräckliga vedkvantiteter kunna bli större i fortsättningen. Avverkningarna måste så småningom bedrivas i mera avlägset belägna skogsskiften, och därigenom stiga omkostnaderna för såväl huggning som transporter. Vedförsörjningsproblemet är emellertid, som herr statsrådet mycket riktigt framhöll, icke löst enbart genom att avverkningarna verkställts planenligt. Som jag tidigare understrukit ligger kanske det allra svåraste i själva transportererna av dessa väldiga vedkvantiteter till konsumtionsorterna. Herr statsrådets uppgift om att 10 miljoner kubikmeter ved fortfarande ligga kvar i skogarna verkar oroande, särskilt när man tar hänsyn till under vilka förhållanden vi leva och till att skogskörarna få svårt med foder till hästarna, och att vi ha begränsad tillgång på lastbilar.

Vad statsrådet meddelade angående bränslekommissionens nya fördelningsplan och principerna för tilldelning av bränsle till bostadsuppvärmning och hushållsbruk, vågar jag icke yttra mig om. Jag vill endast hoppas, att den kommer att fungera tillfredsställande. Statsmakternas ingripanden för att förhindra jobberi och oskälig prisstegring på vedmarknaden måste man hälsa med tillfredsställelse. Må det dock tillåtas mig göra en liten randanmärkning. För en iakttagare på avstånd har det förefallit, som om distributionskostnaderna i städer och samhällen varit höga, framför allt i jämförelse med den ersättning, som lämnats producenten för ved framkörd vid bilväg eller järnväg. Jag hoppas att bränslekommissionen, när den dragit upp riktlinjerna för vedproduktionen för kommande år, noga prövat, om dessa kostnader äro skäligen.

Vad som meddelats angående de flytande bränslena är icke överraskande. Jag tror nog, att jordbrukarna i stort sett äro införstådda med att även de måste övergå till gengasdrift i fråga om sina traktorer.

Statsrådet omnämnde också framställningen av tjärprodukter. Vi önska framgång för de nya företag, som skola medverka till en kraftig utvidgning av tjärproduktionen. Den är icke minst av stor betydelse för våra fiskare. Behovet av ökad tillverkning av sulfitsprit är också obestridligt, och vad biprodukten fodercellulosa beträffar, torde den brist på halm, som i år kommer att

Svar på interpellation. (Forts.)

förefinnas, kanske framför allt i mellersta Sverige, behöva till viss del täckas med cellulosaafoder.

Beträffande framställningen av olja ur skiffer får jag meddela både statsrådet och kammarens ledamöter, som icke tillhöra statsutskottets första avdelning, att vi i den avdelningen häromdagen hade nöjet mottaga och beskåda ett första prov av olja från det nya skifferoljeverket på Kinnekulle. Vi betraktade provet med stort intresse, och vi hade alla en liten ja, kanske icke liten, utan ganska stor önskan och förhoppning om att detta verk i hela sin utsträckning skall komma i gång fortast möjligt. Vi vilja gärna tro att både skifferoljeverket på Kinnekulle och Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggning i Närke skola lyckas åstadkomma den beräknade produktionen.

Av statsrådets slutord att döma ser han icke alltför mörkt på det nuvarande läget. Detta är dock — om jag fattar honom rätt — under förutsättning att kol- och koksimporten icke nedgår alltför kraftigt, d. v. s. än hårdare än nu är fallet. Tyvärr är det dock, som statsrådet framhållit, många okända faktorer, som kunna inverka på den lyckliga utgången av vår plan för bränsleförserjningen.

Det är en svår uppgift, som föredragande statsrådet för bränsleärenden och bränslekommissionen ha att lösa, det skola vi villigt erkänna, och det fordras hårda tag för att åstadkomma tillfredsställande resultat. Vi förutsätta att ingenting underlåtes, som går att göra.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Herr Skoglund berörde olika avsnitt i mitt svar, och jag skall därför ytterligare gå in på saken.

Herr Skoglund tycktes dela den allmänna uppfattningen som gör sig gällande, att torvupptagningen är försummad. Det är klart, att man skulle kunna taga upp mera torv, om man börjat något år tidigare, men det går nu icke att åstadkomma någon torvupptagning bara genom att skicka ut en paroll att så och så mycket torv skall upptagas. Härför fordras både ekonomiska planeringar och planeringar ute på mossarna m. m. Det kräves sålunda också anskaffandet av maskiner och att undersökningar göras.

Den siffra för torvupptagning, som man räknar med att komma till i år, är, som jag nämnde, ungefär densamma som den högsta man lyckades ernå efter flera års ansträngningar under föregående krig. Vi minnas att många tiotal miljoner kronor då förlorades av de företag, som igångsatt brännertorvtillverkning. Det är givetvis de hårda erfarenheter många torvtillverkare då gjorde, som medfört en viss avvaktande hållning denna gång. När man nu råkade ut för störningar i importen av bränsle förra året, lär man ha räknat med att det skulle vara bäst att framför allt koncentrera sig på ved, därför att den går relativt fort att anskaffa, under det att torven icke kan tillmätas så stor betydelse vid en hastig forcering av bränsletillgången. Det är ju också så, att man kan avverka ved utan nämnvärd kapitalinsats. Det är vanligtvis fråga endast om huggnings- och transportkostnader, och för en relativt liten summa kan man få fram stora bränslemängder, medan investeringskostnaderna för maskinell upptagning av torv äro av betydande storlek. Även om jag icke i allo kan dela den uppfattning, som gjorde sig gällande föregående år, förstår jag, att man kunde se saken på det sätt man gjorde och i betraktande av ansträngningarna under den kalla vintern 1939—1940 ansåg det lämpligast med en forcerad vedanskaffning. Men det är givetvis ett annat förhållande, när man ser, att det svåra läget drager ut på tiden. Därför kan jag försäkra interpellanten — även om han kanske icke är benägen att tro det i första omgång — att vi nu ha satt fart på det hela så gott vi kunnat. Det är emellertid

Svar på interpellation. (Forts.)

ganska komplicerade saker det rör sig om. Det är icke alltid, som ovana arbetare — och det är sådana man måste räkna med, då torvupptagningen i stort sett legat nere sedan förra kriget — trivas så väl med detta arbete, som ju ändå är friskt och bra, och en del störningar ha förekommit, när det gällt att komma fram till det forcerade upptagande av torv, som man borde kunna räkna med.

Det är också på ett annat område, som våra torvtillgångar äro under bearbetande. Det pågår för närvarande försök att få fram olja ur torv. Försöken ha varit mycket lovande, och det hela är ordnat så, att de forskningar, som pågå på olika håll, ha samordnats, så att resultaten efter hand som de framkomma komma till en central granskningsorganisation för att det skall kunna bli ett så snabbt utnyttjande som möjligt. Hela torvfrågan har man nu lagt på längre sikt än man kunde göra förra gången. Man söker att genom undersökningar få fram bärkraftiga produktionsformer, som kunna giva räntabilitet även under tider, vilka icke äro så abnorma som nu.

Jag var ett ögonblick inne på frågan om arbetartillgången. Interpellanten frågade, om jag kunde säga någonting om den i dag. Jag vill på hans fråga svara, att det i stort sett har gått ganska bra att få arbetare till skoghuggningarna. Det har varit litet besvärligt på vissa håll, men som slutomdöme torde kunna sägas, att för själva huggningarna har man i stort sett fått erforderligt folk. Men det har varit ojämnt med arbetartillgången, och på vissa områden har det skett en betydligt större avverkning än vad som från bränslekommissionens sida hade stipulerats såsom skyldighet för skogsägarna. På de områden, där en dylik vedavverkning har så att säga forcerats fram, ha arbetare sugits upp, så att det blivit svårare med arbetartillgången på andra ställen. På en del orter ha avlöningar betalats, vilka gått långt utöver avtalspriserna, och det är givet, att tillströmningen till dessa områden varit stor, under det att den blivit sämre, där man hållit sig till avtalslönerna. Allt detta har gjort, att det blivit ganska ojämnt med huggningsresultatet, och på vissa håll har man måst sätta igång en forcerad huggning i sista stund för att få fram de beräknade kvantiteterna.

Om jag sålunda kan konstatera, att arbetartillgången, när det gäller huggningen varit relativt god, måste jag å andra sidan säga, att när det gäller den forcering, som vi räkna med nu i sommar — en sådan är ovanlig, ty man brukar ju icke hugga så mycket ved på sommaren — är det givetvis med stor farhåga man ser fram mot huruvida man kan få tillräcklig arbetskraft eller icke. Samma är förhållandet med transportererna. Därför ha också de olika kommissionerna samrått, och arbetsmarknadskommissionen har under den senaste tiden vidtagit en hel del åtgärder för att kunna klara saken. Man kan få en föreställning om proportionerna av det arbetsbehov, som är förhanden, om man räknar med att det under sommaren — fr. o. m. juli t. o. m. oktober — skall avverkas ungefär 12 miljoner kubikmeter ved inklusive en del kolved och gengasved, vartill då kommer den utökade torvtillverkning jag nämnde. Man kan beräkna, att det för denna extra ansträngning, som vi göra i sommar, behövs ungefär 55,000 man under månaderna juli och augusti och 45,000 å 46,000 man under september och oktober. Det är självfallet, att därvidlag måste det göras extra ansträngningar, och min uppfattning är den, att om man icke lyckas på det sätt man nu tänkt sig, får man vidtaga sådana åtgärder, som säkerställa tillgången på arbetskraft för de så nödvändiga bränslebehovens tillgodoseende.

Interpellanten var orolig för de 10 miljoner kubikmeterna ved, som skulle vara liggande i skogarna. Ja, man kanske icke blir riktigt så orolig, när man

Svar på interpellation. (Forts.)

undersöker dels var de ligga och dels hur det brukar vara i vanliga fall med framkörslan av veden där. Den outkörda veden finnes mest i Norrland, och där är det icke vanligt, att veden köres fram under våren och sommaren omedelbart efter att den är huggen utan först efterföljande vinter. Kommer den då fram under vinterns lopp, hinner den ju ingå i den beräknade förbrukningsmängden. Det var så i vintras, att det efter en del åtgärder gick att transportera veden från dessa områden bättre än vad man i början vågade räkna med. Därtill kommer, att man nu söker genom en del extra åtgärder redan i sommar få fram veden från ifrågavarande Norrlandsområden. På den punkten känner jag mig därför icke särskilt orolig.

Klart är emellertid, att när det gäller transport av ved, är saken svårbe-
mästrad. Men ingenting får ju vara värre än att det skall gå, och jag skulle tro, att det också skall lyckas. Jag talade härom dagen litet om dessa ting här, och jag skall därför icke för mycket ingå på dem nu. Men jag vill omnämna, att det för varje vecka som går visar sig gå bättre med forceringen av vedtransporterna. Det går dock icke att, såsom man i en del samhällen synes tro, under loppet av en eller två månader få fram hela årsbehovet. Därtill behövs ganska lång tid, och framförslingen måste ske efter hand. Detta hindrar icke, att jag ivrigt uppmanar alla samhällen som kunna det att ordna vedanskaffningen i så god tid som möjligt. Det är dessvärre så, att det ännu är en hel del transportavtal, som icke äro klara. Detta verkar ju oroande, och man får försöka komma fram till en lösning i det hänseendet så snart som möjligt. Jag vill hoppas, att man skall kunna komma därefter, att man får rimliga avtal till stånd. Skulle detta icke lyckas, är det självfallet, att man får överväga de extraordinära åtgärder, som ett sådant nytt läge kan kräva.

Jag vill till slut framhålla, att även om jag ser mycket stora vanskligheter i fråga om vår bränsleförsörjning, betraktar jag det dock såsom möjligt att bemästra problemet, även om man skall gå fram på andra vägar än dem man för tillfället planerar. Vi ha ved huggen i stora mängder, och vi ha i bättre tid än föregående år kunnat planera transporten och fördelningen. Därför tror jag mig kunna säga, att jag ingalunda misströstar om att det hela skall gå att klara tämligen bra. Men man måste räkna med medverkan från olika håll. Man måste också räkna med förståelse för en hel del svårigheter, som äro oundvikliga och som kanske icke kunna undanröjas omedelbart utan först sedan man fått vidtaga extra åtgärder.

Jag vill icke förneka, att jag betraktar försörjningen av industrien med bränsle som den allra svåraste frågan. Man rör sig där med mycket stora kvantiteter, och det är ganska svårt att förutsäga, vilken kvantitet de olika industrierna behöva. Det är så många faktorer, som därvidlag spela in. Givetvis är det av allra största vikt, att bränsleförsörjningen blir sådan, att industrien så ostört som möjligt kan hållas i gång. Vi hörde här vid besvarandet av föregående interpellation exempel på att det kan uppstå svårigheter. Det måste naturligtvis bli så, att man söker i varje särskilt fall rätta till saken, om det uppstår misshälligheter av den art, att de välla svårigheter, och jag vill i anledning av herr Petterssons i Dahl interpellation passa på att säga, att givetvis söker man så mycket som möjligt klara upp det hela, om det skulle uppstå särskilda svårigheter för en ort eller för viss industri på grund av ransoneringen.

Herr Lundell: Herr talman! Jag har med intresse tagit del av det interpellationssvar, som statsrådet Domö lämnat. Jag har nämligen alltid haft ett livligt intresse för vår bränslefråga. Jag skulle till det svar han gav med

Svar på interpellation. (Forts.)

den relativa optimism, som det genomandades, vilja komma med några randanmärkingar.

I första delen av interpellationssvaret talade statsrådet Domö om vår försörjning med ved och torv och möjligheten att på grund av den stimulans, som förelåg för producenterna dels genom garantiprisen, dels genom de statliga stödåtgärderna i form av förbättrade lånemöjligheter, komma fram till ett rätt gott resultat. Han yttrade, så vitt jag hörde rätt, ifråga om särskilt torven, att »de vidgade statliga stödåtgärderna icke kunna väntas giva några mera påtagliga resultat innevarande år utan först nästa år». Jag gjorde då den reflexionen för mig själv, att det kanske icke kan bli något gott resultat nästa år heller. Det finns nämligen ifråga om denna produktion — vare sig det gäller ved eller torv — en mycket starkt återhållande faktor, som vi icke få bortse ifrån. Det är en faktor, som jag åtskilliga gånger bragt på tal, nämligen krigskonjunkturskatten. Jag skulle tro, att den skatteformen kommer att påverka resultatet så mycket, att vi framdeles icke kunna vänta något överskott på vare sig ved eller torv utan snarare ha rätt goda grunder för att vänta ett underskott, som möjligen framdeles blir svårare än det vi hade förra vintern.

Nu är det väl så, att ifråga om avverkning av ved har icke införandet av nämnda skatteform haft någon verkan ännu. Den tillämpades icke första året å sådana inkomster, utan det är först nu, som inkomst av skogsbruk upptagits till krigskonjunkturbeskattning. Den kan därför rimligtvis icke i nämnvärd grad påverka bränslehuggningen för den vinter, som stundar. Men ifråga om de avverkningar, som då skola komma till stånd och som alltså skola gälla bränsleåret 1942—1943, få vi räkna med en rätt betydligt återhållande verkan. Krigskonjunkturskatten har dock i en del fall influerat redan på bränsleförsörjningen för det bränsleår, som nu börjar om några månader. Jag skall tillåta mig att anföra ett litet exempel, som framdrogs inom bevillningsutskottet vid behandlingen av krigskonjunkturskatten. Det var en ärad utskottsledamot från första kammaren, som anförde det — jag vet icke, om han drog fram det också i debatten i första kammaren. En skogsägare hade fått reda på i god tid, att man planerade, att även skogsavverkningar skulle läggas under krigskonjunkturbeskattning, och han hade hört, att det skattefria avdraget skulle bli 2,000 kronor enligt den P. M. som var uppgjord. När han fick reda på den fixerade summan, räknade han igenom vad han hittills huggit och kom till det resultatet, att han just huggit så mycket, att han kunde räkna med en mervinst av 2,000 kronor, varpå han stoppade upp all vidare avverkning. Sedan fick han veta, att det blev en liten förbättring i det framlagda förslaget så till vida, att man höjde det skattefria avdraget till 3,000 kronor. Han satte då igång och avverkade så mycket, att det motsvarade en ytterligare mervinst av 1,000 kronor. Därefter stopp.

Den skogsägaren har ju varit i ett gynnsamt läge med avseende å sina informationer för den nu instundande bränslesäsongen. Många andra ha huggit i blindo och ha tillverkat så pass mycket, när det är fråga om större skogsbruk, att de kunna vänta att en mycket god del av vad de räknat på tas bort av krigskonjunkturskatten. Vi kunna tänka oss t. ex. att en skogsägare har möjlighet att av en skog, som förut inte hade något rotnetto till ved, nu få ut 3 kronor per kubikmeter. Har han huggit 1,000 kubikmeter, är hans tillåtna belopp, om jag så får säga, täckt. Då har han all anledning att stoppa, ty för varje kubikmeter som han hugger därutöver får han inte detta rotnetto av 3 kronor, utan han får räkna med ett rotnetto på kr. 1:50, och de garantipriser, som statsrådet talade om skulle stimulera honom till avverkning, är bara ett

Svar på interpellation. (Forts.)

tomt sken — är bara något som är avsett att lura honom, kan han säga sig. Men lantbrukare låta inte lura sig så många gånger, utan de upptäcka snart vart det bär, och då blir det en nedsättning i den bränsletillverkning, som man annars skulle kunna få.

I fråga om torvtillverkningen tror jag, att man där tidigare har fått upp ögonen för de här förhållandena. Där är det ju närmast fråga om inkomst av rörelse, och den togs i betraktande redan vid den första krigskonjunkturskattelagen. — Detta vill jag säga om tillverkningen av ved och torv.

Vad sedan angår de flytande bränslena så har jag ju många gånger framhållit här i kammaren, att det är ett vår folkhushållnings sorgebarn. Den produktionen har legat så ofantligt efter vad man borde ha åstadkommit. Det har varit en extrem vanvård i vårt land i fråga om denna så viktiga angelägenhet.

När kriget bröt ut 1939 fanns det hos oss ingen som helst nämnvärd krigsberedskap i fråga om inhemsk tillverkning av flytande motorbränsle. Det som tillverkades uppgick till bortåt 2 % av vårt fredsbehov. Det enda som fanns att tillgå var några små lager som hade upplagts. I interpellationssvaret konstateras nu, att något kan man vänta i form av torrdestillat av ved — det är detta nya bolag för flytande bränsle, som det står litet om i tidningarna i dag — och att man eventuellt skulle kunna komma fram till en produktion av 20 miljoner liter per år. Det är ju i förhållande till det latent behövet ganska litet. Jag hoppas att det kan gå att utöka denna tillverkning, om den får luft under vingarna. Det vore högeligen önskvärt.

I interpellationssvaret sades ingenting, såvitt jag kunde höra, om destillat av torv, men det lade ju statsrådet till några ord om nu i sitt andra anförande. Det är mycket glädjande att man har uppmärksamheten fäst på detta, och det vore angeläget att man där gjorde en hel del. Det tror jag kan göras.

Något sades i interpellationssvaret om motorsprit av potatis. Det användes ju en del sprit av den härkomsten för närvarande i en del motorer, men jag har ju den uppfattningen, att det skulle kunna framställas och vore lämpligt att framställa åtskilligt mera av det slaget i bränneritrukterna i Kristianstads län och däromkring än man för närvarande gör. Vi hade en debatt om den saken för några dagar sedan, då jag framhöll min syn på den saken. Jag tror att en sådan ökning kan man få fram, om man bara garanterar odlarna där nere en säker avsättning för sin potatis, alltså ett visst pris på den i den mån den inte går åt till mat och till foder åt djur, ty de anspråken får man naturligtvis tillgodose i första hand.

I interpellationssvaret sades ingenting, såvitt jag kunde höra, om möjligheten att tillverka motorsprit som huvudprodukt ur trä, alltså efter försockring av träets hela cellulosa mängd. På detta område borde mycket kunna göras, och mycket göres på detta område i andra länder. Vad statsrådet talade om i det avseendet var ju framställning av motorsprit såsom ett komplement till framställning av fodercellulosa. Man kan naturligtvis försockra hela cellulosan och jäsa träsockret sedan.

Det nämndes i interpellationssvaret en del om skifferoljan, och det är ju tacknämligt om man kan få fram både det som statsrådet här talade om och ännu mera. Jag vill dock säga att det är min uppfattning, att även i fråga om denna produktion av flytande motorbränsle håller krigskonjunkturskattelagen igen ganska betydligt. Det är inte tilltalande att investera medel till ny och utökad produktion. Det kan var och en tänka igenom själv, hur det skulle kännas att med de villkor, som staten sätter för företagen, riskera stora belopp av eget eller upplånat kapital.

Jag får säga att jag ser ganska mörkt på vår bränsleförsörjning för den tid som kommer längre fram, ifall vi skola ha den skattelagen kvar. Vi få ju

Svar på interpellation. (Forts.)

komma ihåg, att vi ha skattelagar vid sidan av krigskonjunkturskattelagen, som ändå åstadkomma ganska stor nedsättning av företagarviljan på grund av de höga satser, som där finnas.

Herr talman! Jag har ansett att jag bort framhålla dessa synpunkter som en komplettering till vad interpellanten här anfört och till vad i svaret meddelats.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av den siste ärade talarens uttalande om krigskonjunkturskatten.

Jag har icke annan uppfattning än han, att det är ytterst vanskligt att i hög grad låta krigskonjunkturskatten belasta näringslivet, enär detta verkar hämmande på produktionen, och att man därför måste med den yttersta försiktighet gå in för dylika beskattningsformer. Men jag vill inte att det intryck, som man måhända har av den siste ärade talarens yttrande, skall stå kvar, det nämligen att när det gällde torvupptagning och vedhuggning stå avverkarna inför ett mycket stort hot om krigskonjunkturskatt. Så är det ju i själva verket inte, därigenom att när det gäller torven har man ju i det pris, som man fastställt som riktpolis och det pris som man tolererar och enligt de nya linjerna skall inlösa torven till, inräknat en så hastig amortering av anläggningen, att det under den första tiden inte kan uppstå någon vinst. Man håller alltså inte tillbaka avskrivningar för att få vinst, som skall krigskonjunkturbeskattas, utan i stället gör man så, att man, innan någon vinst — som krigskonjunkturbeskattas — framräknas, möjliggör en avskrivning på ett eller få år för det hela. På det viset räknar jag för min del med att man skall komma fram till att fruktan för krigskonjunkturskatten inte skall avskräcka några torvfabrikanter från att göra brännortv, ty om de äro rädda för denna skatt, torde den farhågan lägga sig när de fått sätta sig in i hur krigskonjunkturskatten verkar på detta område. Därtill kommer att man genom särskilda tillstånd för vissa angelägna fabrikationer kan helt och hållet undantaga dessa från krigskonjunkturskatt.

När det gäller veden är ju det fria beloppet av den storlek, att flertalet mindre och medelstora skogsägare inte drabbas av skatten, och jag tycker det är bra att så är fallet, ty därigenom torde icke krigskonjunkturskatten i någon mera betydande grad verka hämmande på vedavverkningen.

Herr **Thorell**: Herr talman! Sedan jag begärde ordet har herr Lundell talat, och han har därvid berört vissa saker som jag tänkte säga. Jag har emellertid ingen anledning att upprepa detta. Likväl anser jag att jag borde begagna tillfället att ännu en gång bringa i erinran en sak, som jag redan tidigare, åtminstone delvis, framfört i denna kammare. Den gäller vår vedförsörjning.

Jag har här i min hand svensk författningssamlings uppgifter på de priser, som få tas vid olika platser: pristabell för pannved, som det står, gällande för riket med undantag av de fyra nordligaste länen vid leverans å uppslagsplats vid med automobil farbar väg eller vid järnväg eller å lastningsplats vid strand. Det gäller således här en tabell över priser. Jag skall inte gå in på dem — de äro olika på olika platser — men jag håller före, att det ur många synpunkter vore lämpligt — och jag ber herr statsrådet ta detta under överbäggande — om skogsägarna kunde stimuleras till att när de forsla fram veden på vintern, i stället för att lägga den vid närmaste bilväg, som kanske många gånger ligger nära en järnvägsstation eller strand, de körde lassen ända till järnvägsstationen eller lastageplatsen vid stranden. De skulle göra detta, om de ansåge att det lönade sig, och jag anser att det framför allt skulle löna sig ur statlig synpunkt. Om vi tänka oss att vi skulle få full mobi-

Svar på interpellation. (Forts.)

lisering, komma de gengasbilar, som vi nu ha till förfogande, att i mycket stor utsträckning tagas i anspråk för krigsmaktens behov. Om då veden står vid bilvägarna kan jag inte förstå, hur den skall kunna föras fram till samhällen och dylikt. Däremot, om veden är framkörd till stationerna eller till lastageplatser vid sjö, så finnas ju i allmänhet de transportmedel, som då komma till användning, fortfarande att tillgå. Det kan kanske vara litet kinkigt att komma fram på vissa sjövägar, beroende på om vi äro invecklade i krig. Men järnvägsagnar finnas ju, och även om det blir en större belastning, är det klart att det går bättre att forsla veden med dessa transportmedel än med bil.

En annan sak, som man i detta sammanhang kan peka på, är att det blir svårare och svårare att få bildäck, bilringar. Det blir svårare att få den finare olja, som vi behöva för att smörja våra bilar med, än att skaffa smörjmedel till våra järnvägsagnar. Tillgången på lastbilar är för övrigt tämligen begränsad i jämförelse med den tid, då vi hade tillgång på bensin, vilket vi som det ser ut inte kunna få på mycket länge.

Jag skulle således vilja vädja till statsrådet att vidtaga sådana åtgärder, att skogsägarna finna det lönande att forsla veden till de platser, som jag nämnt, nämligen järnvägsstationer och lastageplatser vid sjö, då detta kan ha utomordentligt stor betydelse även under normala tider, om vi överhuvud taget skola kalla dem så, men alldeles särskilt vid mobilisering.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag tror att det av interpellationssvaret framgick, att vad den siste ärade talaren eftersträvar, nämligen att man skall utsträcka och forcera utforslingen av ved till samhällen och transportleder, har man redan gått in för, varför ingen särskild vädjan behövs på den punkten; men frågan är av den vikt att det icke skadar att den understrykes.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hagberg i Malmö till mig riktat en fråga, om jag är villig att före det pågående riksdagsarbetets avslutande lämna kammaren en översiktlig redogörelse för utvecklingen och läget i fråga om vår livsmedelsförsörjning och för de åtgärder, som regeringen överväger såsom beredskap i händelse av en ny dålig skörd. *Svar på interpellation.*

I anledning härav får jag anföra följande.

Landets försörjning med livsmedel har under det konsumtionsår, som nu snart nalkas sitt slut, varit i stort sett tillfredsställande. För de varor, som varit underkastade ransonering, hava ransonerna under den gångna vintern och våren kunnat hållas ganska rikliga.

I fråga om huru ransoneringssystemet tekniskt sett hittills fungerat vill jag erinra om att ransoneringarna i regel måst genomföras med stor snabbhet. Utbyggnaden av ransoneringssystemet har vidare måst ske så att säga etappvis. Det torde under sådana förhållanden vara lätt förklarligt, om vissa bristfälligheter i ett eller annat fall kommit att vidlåda ransoneringarna. Man synes emellertid kunna säga att ransoneringssystemet i stort sett fungerat tillfredsställande. Förtjänsten härav är till ej ringa del att tillskriva handelns bistånd och lojalitet. Det etappvisa genomförandet av ransoneringarna har vidare medfört, att vid bestämmandet av tilläggsransonerna vissa allmänna kriterier på behoven av olika slags livsmedel för skilda förbrukargrupper måst

Svar på interpellation. (Forts.)

tilllämpas. Sedan ransoneringarna numera kommit att täcka allt större områden av livsmedelsförsörjningen övervägas emellertid inom livsmedelskommis- sionen åtgärder i syfte att i fråga om speciellt tilläggsransonerna närmare sam- ordna de olika ransoneringarna med varandra. Såvitt man nu kan bedöma sa- ken torde emellertid de vidtagna differentieringarna hitintills ha varit rela- tivt väl ägnade att tillgodose de näringshygieniska syftemål, som med dem avsetts. Detta framgår bl. a. av att vid de undersökningar angående livsmedels- konsumtionen, som sedan början av år 1940 kvartalsvis utförts av socialsty- relsen, någon nedgång icke kunnat påvisas i fråga om hushållens kaloriför- sörjning. En viss nedgång av A-vitamintillförseln har dock kunnat konstateras. I fråga om tillförseln av C-vitaminer har däremot ingen tydlig tendens till förändring gjort sig märkbar.

Efter dessa allmänna anmärkningar övergår jag till att något redogöra för försörjningsläget beträffande våra viktigaste födoämnen. Jag vill emellertid framhålla, att tidpunkten för denna redogörelse så tillvida är mindre lämplig som resultatet av arealinventeringen per den 3 juni och livsmedelsinventeringen per den 4 juni ännu icke äro färdiga.

Vad först angår *brödsäden* vill jag erinra om den sänkning av ransonen, som i dagarna genomförts därigenom att perioden utsträckts med 5 dagar. Jag vill emellertid understryka, att denna sänkning måste ses i samband med den rik- ligare tillgång av grönsaker m. m. som årstiden medför.

Vid uppgörandet av ransoneringsplanen för brödsäd i augusti—september 1940 räknade man med en förbrukning av brödsäd till människoföda av cirka 700,000 ton. I dåvarande ovissa läge rörande det slutliga skördeutfallet upp- skattade man vidare, att omkring 250,000 ton av reservlagren av brödsäd under konsumtionsåret skulle behöva tagas i anspråk. Beträffande ransoneringsplanen för brödsäd torde man nu kunna säga, att den i stort sett följts intill de senaste dagarna. För den inhemska brödsädskonsumtionen har man därvid av reserv- lagren behövt anlita cirka 150,000 ton. Delvis beror detta på att man för kon- sumtionsändamål kunnat disponera cirka 30,000 ton importerad brödsäd, var- igenom kraven på reservlagren minskats i motsvarande mån. Å andra sidan ha inalles drygt 30,000 ton brödsäd exporterats till våra grannländer, varjämte ej fullt 20,000 ton till människoföda mindre tjänlig brödsäd måst användas till utfodring. Såvitt man för dagen kan bedöma, skulle reservlagret av brödsäd vid utgången av innevarande konsumtionsår komma att uppgå till cirka 125,000 ton.

Beträffande brödsädsskörden detta år tyda skörderapporterna den 31 maj samt erfarenheterna i övrigt därpå, att höstveteskörden måste beräknas bli mycket svag. Enligt rapporterna för den 31 maj skulle sålunda beträffande höstvetete skördeutsikternas siffervärde i medeltal för riket utgöra endast 1.7 mot 1.9 förra året (3 betyder medelgod skörd, 2 mindre god skörd och 1 är liktydigt med nära missväxt). Särskilt ogynnsamma äro rapporterna för Väster- och Östergötland, där skördesiffran understiger 1. Härtill kommer att stora arealer höstvetete plöjts upp på grund av skadorna under vintern och våren. Be- träffande höstråg äro utsikterna gynnsammare än beträffande höstvetetet. Enligt skörderapporterna per den 31 maj skulle sålunda den med hänsyn till åker- arealen vägda medelsiffran för riket vara 2.7. Dessutom har rågarealen ökat med över 20 % sedan år 1940. Givetvis är det ännu för tidigt att yttra sig angående det slutgiltiga skördeutfallet.

Foderskörden var år 1940 betydligt lägre än normalt. Foderförsörjningen har därför under det gångna året föranlett stora svårigheter. Att verkningarna av den dåliga foderskörden ej blivit kännbarare än som skett torde bero på att tillgångarna kunnat utdrygas med fodercellulosa. Man beräknar att under

Svar på interpellation. (Forts.)

den gångna stallfodringsperioden cirka 100,000 ton fodercellulosa utfodrats. Vidare har foderförsörjningen underlättats av att import av oljekakor i viss utsträckning kunnat ske samt att till följd därav en större mängd sådant foder kunnat släppas ut i marknaden än man tidigare avsett. En tredje omständighet, som mildrat verkningarna av den knappa foderskörden, har varit att jordbrukarna vid ingången av konsumtionsåret 1940/41 lågo inne med betydande lager av fodermedel, framför allt stråfoder. Dessa lager torde numera vara praktiskt taget helt förbrukade.

Denna sista omständighet måste givetvis beaktas vid bedömande av utsikterna för vår foderförsörjning för kommande år. Tillgången på importerat kraftfoder är nu mindre än vad den var vid motsvarande tid förra året. Starka ansträngningar göras visserligen att få till stånd en ökad import av oljekaksfoder men man synes böra räkna med att de mängder importerat kraftfoder, som nästa år komma att kunna tillföras marknaden, bli väsentligt mindre än under detta år. När därför utsikterna för höskörden i år te sig mycket sämre än i fjol vid motsvarande tidpunkt — skörderapporterna i år visa en medelsiffra av 2.2 för hö från odlad jord mot 2.9 i fjol — kan det förefalla som om vårt försörjningsläge beträffande foder vore mycket bekymmersamt. Erfarenheterna från det gångna året visa emellertid att fodercellulosa med fördel kan användas som ersättningsfoder särskilt om den blandas med andra fodermedel såsom melass eller oljekakor. Då möjligheterna att tillverka fodercellulosa äro jämförelsevis stora synes man kunna utan allt för stor oro betrakta utvecklingen även i fråga om vår foderförsörjning.

Beträffande försörjningen med *potatis* kalkylerade man förra hösten med en skörd av cirka 2,130,000 ton mot normalt 1,800,000 å 1,900,000 ton. I själva verket översteg potatisskörden 1940 med omkring 25 % medelskörden för den senaste 5-årsperioden. Trots att avsevärda kvantiteter därav i nuvarande fodersituation med myndigheternas goda minne använts för utfodring och trots att rätt stora mängder skadats av den stränga vintern, ha vi därför för närvarande en god tillgång på *potatis*. Beträffande försörjningen därmed för nästkommande konsumtionsår kunna närmare uppgifter tyvärr icke lämnas förrän resultatet av arealinventeringen per den 3 juni föreligger. Vad beträffar odlingen av bränneripotatis må emellertid framhållas, att åtgärder vidtagits för att få till stånd en utökning av denna odling. Enligt överenskommelse med livsmedelskommissionen ha odlarna förbundit sig att till minst 30 % av den odlade arealen odla sådana sorter, som äro fullt användbara såsom matpotatis. Enligt meddelande från bränneriidkareföreningen har ock odlingen av bränneripotatis ökat från 11,000 hektar år 1940 till 18 å 19,000 hektar i år. Här finnes alltså en icke föraktlig reserv av matpotatis att vid behov tillgripa. Ett glädjande tecken är vidare det stora intresse för odling av *potatis* m. m. å kolonilotter, som under kristiden framvuxit.

Även i fråga om *socker* var skörden förra året god. Sockerbetsarealen var 1940 nära 54,500 hektar. I år uppskattas betarealen till mellan 53,000 och 54,000 hektar. Under förutsättning av i stort sett normala växt- och skördebetingelser torde skörden bliva tillräcklig för nästa års konsumtion. Sockerbolaget torde dessutom vid ingången av nästa konsumtionsår hava ej obetydliga sockerlager.

Vad härefter angår *animalieproduktionen* och då först produktionen av *fläsk* må erinras om, att den sammanlagda produktionen av fläsk i Sverige för senare år beräknats till omkring 150,000 ton slaktad vikt. Härav har cirka 15 % exporterats, medan återstoden förbrukats inom landet. Ransonering av fläsk har tillämpats sedan den 6 oktober förra året. Den produktion, som man med hänsyn till fodertillgångarna hoppas kunna uppehålla, motsvarar något mer än 100,000

Svar på interpellation. (Forts.)

ton per år. För närvarande finnas ej obetydliga lager av fläsk och fläskkonserver. Under den återstående delen av 1941 synes man av betäckningssiffrorna att döma ha att räkna med en ytterligare nedgång i produktionen. Knappheten på fläsk torde därför komma att fortsätta. Det är därför en tillfredsställelse att så stort intresse visas för uppfödning av s. k. hushållsgrisar.

Utvecklingen på slaktdjursmarknaden beträffande *storboskap* har i stort sett överensstämt med den av livsmedelskommissionen i höstas ställda prognosen. Ända till slutet av februari 1941 har nedslaktningen av storboskap legat avsevärt över nedslaktningen av dylika djur under närmast föregående år. Förbrukningen av nötkött inom landet har före köttransoneringens genomförande av olika anledningar varit högre än normalt. Till följd av den stora utslaktningen uppkom emellertid ett icke obetydligt överskott, vilket tillvaratagits genom infrysning och konservering. Fr. o. m. mars månad inträdde en omsvängning av detta förhållande, och nedslaktningen har fr. o. m. mars t. o. m. maj månad legat icke obetydligt under siffrorna för motsvarande veckor under år 1940. Då konsumtionen under mars månad samtidigt låg på samma höga nivå som under tidigare år, kunde efterfrågan endast tillgodoses genom uttag av avsevärda kvantiteter av de tidigare i fryshusen upplagda lagren. Under tiden efter ransoneringens genomförande till 1 juni 1941 har produktionen ungefär motsvarat förbrukningen.

Den minskning i nedslaktningen, varom ovan talats, har under de sista veckorna förbytts i en icke obetydlig ökning i förhållande till samma veckor föregående år, beroende på den torra, som varit rådande inom landet. Vad framtidsutsikterna för slakten av storboskap beträffar, äro dessa givetvis i synnerligen stark grad beroende på skördeutfallet och betesförhållandena. Under sommarmånaderna är storboskapsslakten normalt lägre än under övriga årstider. Om skördeförhållandena bliva ogynnsamma, kan dock såsom var fallet förra året en ökning av slakten inträda under sensommaren och hösten.

Beträffande försörjningsläget i fråga om *mjölk* och *matfett* vill jag först erinra om att man tidigare räknat med en nedgång i mjölkproduktionen av 25 à 30 %. Glädjande nog har denna kalkyl visat sig vara alltför pessimistisk. För tiden oktober 1940—april 1941 har nedgången nämligen stannat vid cirka 12 %. För den återstående delen av konsumtionsåret torde mjölkproduktionen kunna beräknas med 10 à 15 % understiga normalproduktionen. En bidragande orsak till att mjölkproduktionen trots den dåliga foderskörden kunnat hållas uppe på en så relativt hög nivå har säkerligen varit att jordbrukarna vid ingången av konsumtionsåret legat med vissa reservlager av fodermedel. Då dessa reserver nu äro förbrukade, är situationen för nästa konsumtionsår mindre gynnsam. Det torde emellertid vara för tidigt att nu ställa en prognos beträffande mjölkproduktionens omfattning under nästa konsumtionsår.

Smörproduktionen har under den gångna delen av innevarande konsumtionsår varit ungefär lika stor som under konsumtionsåret 1939/40. Detta beror delvis på att förbud utfärdats mot tillverkning av tjock grädde samt produktion av ost med en fetthalt överstigande 30 %. Ostproduktionen har kraftigt nedgått och utgjorde för tiden $\frac{1}{1}$ — $\frac{30}{4}$ 1941 62.5 % av produktionen under motsvarande tid 1940. Den låga osttillverkningen under våren torde till viss del få tillskrivas bristen på fodermedel, vilken medfört att producenterna i större utsträckning än eljest från mejerierna återtagit skummjölk.

Under tiden oktober 1940—12 maj 1941 har *margarin* tillverkats ej endast för användning å bagerier utan även för hushållsändamål. Sammanlagda tillverkningen av hushållsmargarin under nämnda tid har utgjort omkring 20,000 ton. För denna tillverkning även som för framställning av erforderliga mängder bagerimargarin intill den 1 juli 1941 kan beräknas åtgå tillhoppa 26,500

Svar på interpellation. (Forts.)

ton margarinråvaror. Stora ansträngningar göras alltså för att få till stånd någon import av margarinråvaror.

Beträffande härefter läget i fråga om försörjningen med ägg vill jag först erinra om det kända förhållandet, att äggproduktionen så tillvida är ekonomisk, att man vid dylik produktion får igen endast omkring $\frac{1}{10}$ av fodrets näringsvärde. Detta har medfört, att man vid foderregleringens genomförande räknat med en ganska hård utgallring av hönsstammen. Hönsstammens minskning torde dock hittills, såvitt kan bedömas, icke hava överstigit 20 à 25 % av stammen vid tiden närmast före krigsutbrottet. Det må i detta sammanhang nämnas, att efterfrågan på ägg inom landet torde hava ökat till följd av att tillgången på vissa andra livsmedel är begränsad.

Såvitt nu kan bedömas torde den påbörjade reduktionen av hönsstammen framdeles komma att fortsätta till följd av foderknapphet. I samband därmed kan äggproduktionen förväntas komma att ytterligare nedgå. Endast mycket begränsade möjligheter till import av ägg föreligga. Importen har hittills under året uppgått till cirka 1,000 ton.

Beträffande tillgången på fisk må nämnas, att under år 1940 tillförseln av inom landet fångad fisk varit avsevärt mindre än under året dessförinnan. Försäljningen vid Göteborgs fiskauktion utgjorde sålunda endast 58 % av 1939 års kvantitet. Fångsten av strömming på ostkusten sjönk till 65 % av 1939 års fångster. Däremot voro fångsterna utanför Skåne och Blekinge av ungefär samma omfattning som år 1939. Fångsterna under januari—april 1941 voro även betydligt mindre än normalt men visa dock någon uppgång i jämförelse med samma tid 1940.

Importen av färsk fisk inklusive färsk sill var under år 1940 av ungefär samma omfattning som under år 1939, medan januari—april 1941 visar en synnerligen kraftig nedgång. Vad den salta sillen beträffar uppgick importen under år 1940 till endast cirka 40 % av den normala. Januari—april 1941 visar däremot en icke obetydlig uppgång i förhållande till motsvarande tid 1940. Den under nämnda månader år 1941 importerade kvantiteten salt sill motsvarar ungefär 1939 års import för motsvarande tid.

Åtgärder ha vidtagits för att omhändertaga sådana överskottspartier fisk, som icke omedelbart finna avsättning.

Jag skall härefter nämna något om läget i fråga om vissa *kolonialvaror*.

I slutet av maj 1941 motsvarade lagren av kaffe inom landet en normal förbrukning före kriget under ett kvartal. Det kan beräknas att lagren med nu gällande ransonering (15 veckors period) komma att räcka ungefär till årets slut. Lagren av te inom landet uppgingo i slutet av maj 1941 till $\frac{3}{4}$ års normalförbrukning.

Med nuvarande förbrukning beräknas chokladfabrikernas lager av kakaoböror räcka till våren 1942.

Överläggningar pågå mellan chokladindustriens råvaru- och importförening samt livsmedelskommissionen om lämpliga åtgärder, avseende att fördela tillgängliga råvaror på längre tid, med särskild tanke på att försörjningen med kakaopulver skall kunna tryggas för längre tid.

Jag torde även få säga ett par ord om den för folkhälsan betydelsefulla *vitaminförsörjningen*. Under normala förhållanden importeras till landet betydande kvantiteter av A- och B-vitaminer. Från Norge ha således erhållits stora mängder fodertran, under senaste förkrigsåren 1,000—1,100 ton per år, innehållande A- och D-vitaminer. Från andra håll ha importerats stora kvantiteter A-vitaminrika produkter, företrädesvis majs och hömjöl. Dessa importmöjligheter äro nu i huvudsak stängda. Lagren av fodertran äro mycket obetydliga, varför vi i stort sett äro hänvisade till den egna produktionen. Livs-

Svar på interpellation. (Forts.)

medelskommissionen har emellertid under den senaste tiden vidtagit åtgärder för tillvaratagande av torsklever och andra vitaminrika fiskprodukter samt dessutom vissa åtgärder för inhemsk framställning av hömjöl. Huru stora vitaminkvantiteter som på så sätt kunna erhållas kan för närvarande icke angivas. Vidare pågå förhandlingar om import av vitaminkoncentrat.

En exposé över vårt livsmedelsläge vore ofullständig utan en redogörelse för produktionsmöjligheterna under nästa år. Den produktionsfaktor, som härvidlag tillvinner sig särskilt intresse, är tillgången på konstgödselmedel och fröer.

Beträffande *konstgödselmedlen* må följande nämnas.

Utsiktarna att importera kali och kalksalpeter torde få betecknas som jämförelsevis goda. Tillgångarna inom landet på chilesalpeter torde vara tillräckliga för att tillgodose sockerbetsodlingens behov därav under ytterligare ett år. Vad angår superfosfat har försörjningsläget varit sämre än för övriga gödselmedel, vilket föranlett ransonering av varan. Man räknar dock med att någon ytterligare inskränkning av superfosfat användningen icke skall behövas under nästa konsumtionsår tack vare den ökade utvinningen av svensk apatit.

Beträffande *fröerna* får jag till en början lämna följande upplysningar angående tillgången därav innevarande år.

Tillgången på utsäde av vallväxtfröer till vårbruket 1941 har beträffande flertalet fröslag varit god. Endast i något enstaka fall såsom beträffande tidig rödklöver samt vissa i betesvallar ingående växtslag har knapphet varit rådande. Även tillgången på rotfruktsfröer har varit god till vårbruket 1941. Trots den stora ökningen av odling av köksväxter, som kommit till stånd under innevarande år, har icke heller brist på köksväxtfrö försports och fortfarande torde icke obetydliga lager av köksväxtfröer utav vissa växtslag finnas tillgängliga.

Hur situationen beträffande våra frötillgångar kommer att te sig våren 1942 är ännu för tidigt att yttra sig om. Emellertid finnas vissa lager av flertalet viktigare fröslag. Vidare ha de inhemska odlingarna i görligaste mån stimulerats och hänsyn har tagits till landets importbehov av ifrågakommande utsäden i de handelsavtal, som avslutats med flera europeiska länder.

Som en sammanfattning av den lämnade redogörelsen vill jag säga, att läget på mer än ett område erbjuder svårigheter, men att det å andra sidan icke för närvarande finnes någon anledning att misströsta om vår livsmedelsförsörjning. Mycket hänger emellertid på väderleken under de närmaste månaderna. Jag medger, att ännu för någon vecka sedan den envisa torkan vållade avsevärda bekymmer, men sedan regn nu kommit, om ock i elfte timmen, torde utsiktarna ha förbättrats. Detta innebär dock långt ifrån att bekymren skulle vara över. Livsmedelskommissionen och regeringen följer ock den fortsatta utvecklingen mycket noga. I den mån förhållandena därtill skulle föranleda, kommer livsmedelskommissionen, enligt vad jag förvissat mig om, att framlägga förslag till erforderliga ingripanden. Till de åtgärder, som kunna befinnas påkallade i ett försämrat försörjningsläge, hör naturligtvis en minskning av ransonerna. Jag vill emellertid understryka, att en sänkning av mjöl- och brödransonen icke bör ifrågakomma utan mycket starka skäl. Mjölet och brödet äro ju utomordentligt viktiga födoämnen och i förhållande till sitt näringsvärde prisbilliga sådana, varför det i rådande ekonomiska läge är av alldeles särskild vikt att befolkningen såvitt möjligt har relativt god tillgång på dessa varor.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för det så omfattande och detaljrika och så snabbt lämnade svaret på min interpellation. Syftet med min fråga har varit att vinna en allsidig information över vårt läge på livsmedelsförsörjningens område, alltså icke endast med hänsyn till den på sistone både genom krigsguden och väderleksguden förändrade situationen. Denna information har nu givits och den har givits på ett sådant sätt, att jag föreställer mig, att icke blott interpellanten känner tillfredsställelse därmed. Även riksdagen och landet torde ha anledning till erkänsla över denna klarläggande exposé över en rad ganska dominerande spörsmål i dagens allmänna läge.

Då jag nu till herr statsrådets svar kommer att knyta ett par korta reflexioner, ämnar jag icke ingå på några detaljer. Tillfälle att diskutera enskildheter både när det gäller produktion och prisrabatter o. dyl. ges ju för övrigt den dag, då jordbruksregleringen kommer före här i kammaren.

Då herr statsrådet gör gällande, att enligt hans mening ransoneringssystemet i stort sett hittills fungerat tillfredsställande, tror jag herr statsrådet har rätt. Det har denna gång gått bättre än åren 1914—1918. Anledningarna här till äro flera. Om det visserligen kan sägas, att vi hösten 1939 icke i allo voro så väl förberedda som önskligt varit, så fanns det dock en beredskap på åtskilliga viktiga områden. Dessutom hade vi tillgång till erfarenheterna på gott och ont från förra kriget. Den goda hjälp, som givits statsmakterna av näringslivets organisationer och deras ledande personligheter, bör understrykas. Statsrådets särskilda framhållande av handelns bistånd och lojalitet, när det gäller det tekniska handhavandet av ransoneringssystemet, är synnerligen välbefogat. Det är tyvärr icke varje dag som handelns män hugnas med ett dylikt offentligt erkännande för det mödosamma och tidskrävande merarbete, som av dem utan ersättning utföres i det allmännas tjänst.

En ytterligare anledning till att det hela — på vissa undantag när — gått så pass väl i lås som dock fallet är får nog sökas i det i allmänhet denna gång lyckliga valet av ledande personer inom kommissionsväsendet. Då denna interpellation ju företrädesvis berör de spörsmål för vilka livsmedelskommissionen har att svara, må det icke vara ur vägen att erinra om det från många håll omvittnade på en gång smidiga och fasta sätt, på vilket detta viktiga krisorgan av sin ordförande ledes.

Den av herr statsrådet givna översikten över vårt allmänna försörjningsläge är nog en smula hoppfullare än åtskilliga vågat räkna med. Dock kan man möjligen fråga sig om inte statsrådets helhetsbild var något ljusare än tavlans enskilda partier. Går man till detaljerna, möta nämligen åtskilliga frågetecken och riskmoment, även andra än det om vi få åtnjuta fred ännu en sommar. Sålunda förefaller brödsädestillgången begränsad och fara föreligger förmodar jag, att reservlagret *kan*, vid bibehållande av nuvarande ransoner, vara länsat vid slutet av nästa sommar. Även tillgången på fodersäd synes knapp. Hoppet står, vill det förefalla, i rätt väsentlig grad till fodercellulosan, som väl dock ej ger så stor effekt till följd av äggvitebristen. Jag observerade, att herr statsrådet inte nämnde om det på sistone rätt omtalade barrfodret.

Sockret utgör ju sedan gammalt ett ovanligt pålitligt element i vår folkförsörjning. Under förutsättning av i stort sett normala växt- och skördebetingelser synes, enligt vad statsrådet upplyste, skörden bli tillräcklig för nästa års konsumtion. Med tillfredsställelse erfares också, att sockerbolaget

Svar på interpellation. (Forts.)
vid ingången av nästa konsumtionsår torde disponera ej obetydliga sockerlager.

Beträffande tillgången på kött och fläsk, i synnerhet fläsk, är av allt att döma viss knapphet att emotse. Skulle kötttillgången bli rikligare, kommer detta att bero på nödtvungen nedslaktning och kan framdeles påverka vår mjölkproduktion oförmånligt. Utsikterna för mjölken, smöret och margarinet te sig onekligen något ljusare, men även på den punkten råder naturligtvis ovisshet på grund av fodermedelsknappheten. I det sammanhanget hade det onekligen varit av värde, om vi fått veta något om hur odlingen av oljeväxter för bl. a. margarintillverkningen tecknar sig.

Herr statsrådet framhåller hurusom mycket hänger på väderleken under de närmaste månaderna. Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Men vi äro också beroende av importen, t. ex. i fråga om vitaminförsörjningen och gödningsämnen — förutom alla de, om jag så må säga, färdiga jordbruksprodukter eller fodermedel, varav vi äro i behov. Skärpningen av det internationella läget, sedan interpellationen framställdes, har väl också ökat våra försörjningssvårigheter.

Samtidigt som man sålunda måste konstatera, att vi nu mer än någonsin äro hänvisade till vår egen kraft, måste vi dock säga oss, att vi trots allt har det bättre ställt än andra folk, befriade ej blott från krig utan också från svält. Statsrådets meddelande att trots ransoneringarna någon nedgång icke kunnat påvisas ifråga om hushållens kaloriförsörjning måste med tacksamhet registreras.

Till slut vill jag blott uttrycka en förhoppning, att regeringen, därest förändringar i försörjningsläget skulle påkalla nya dispositioner, icke skall dröja med att delgiva allmänheten erforderliga upplysningar så långt sådana lämpligen kunna offentliggöras. Vårt folk tål säkert vid att höra även obehagliga sanningar. Bästa vägen att hindra ryktessmideri, hamstring och stockning inom folkförsörjningen är enligt min mening att tala rent ut. Herr statsrådets svar synes mig i detta hänseende vara föredömligt. Denna öppna redogörelse inför kammaren har helt viss varit ägnad att visa det svenska folket både de mörka och de mindre mörka sidorna i det nuvarande försörjningsläget. Var och en kan nu något så när räkna ut vad vi ha att vänta, om det blir ett torrår, om utrikeshandeln skulle ytterligare krympa o. s. v. Denna vetskap bör göra det lättare för medborgarna att acceptera även inskränkta rationer, därest en åtstramning av tilldelningen visar sig nödvändig. Därför är det min övertygelse, att herr statsrådets svar gjort nytta ej blott för stunden utan även för framtiden.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Herr Hagbergs anförande ger mig anledning att säga ett par ord till.

Jag är ledsamt nog icke i stånd att ge något mera exakt besked rörande vad den inhemska oljeväxtodlingen kan komma att ge oss i faktiskt tillskott till våra oljetillgångar innevarande år. Emellertid bör man nog icke hänge sig åt några alltför överdrivna förväntningar rörande den ökning av våra oljetillgångar, som vi på den vägen få. Därmed är icke sagt, att man icke bör såväl nu som under krisens fortgång på allt möjligt lämpligt sätt stödja den inhemska odlingen av oljeväxter.

Interpellanten har markerat frånvaron i mitt svar av varje häntydan på det under den senaste tiden rätt mycket omdiskuterade barrfodret. Jag vill med anledning därav säga, att livsmedelskommissionen omedelbart som frågan blev aktuell vidtog anstalter för att verkställa utfodringsförsök. Dessa utfodringsförsök avsågo och avse att utröna smältbarheten av detta nya foderme-

Svar på interpellation. (Forts.)

del, vars analys ser hygglig ut. Den första preliminära rapporten lämnades i går, men de resultat den visar kan man ännu icke bygga något säkert omdöme på. Det har hittills icke heller varit möjligt att komma fram till någon bedömning av vilka ekonomiska förutsättningar tillverkningen av barrfodret har, men livsmedelskommissionen följer denna fråga med mycket stort intresse och skall icke försumma att, därest det här skulle visa sig finnas en framkomlig väg att lätta våra foderbekymmer, också använda sig av denna väg.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 11.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 181—206, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 4, bevillningsutskottets betänkande nr 38, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 70—77, första lagutskottets utlåtande nr 44 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 74—76.

§ 12.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 77, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Herr talmannen tillsporde kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr talmannen denna fråga vara med ja besvarad.

Utskottets hemställan, som härefter föredrogs, blev av kammaren bifallen.

§ 13.

Herr **andre vice talmannen**, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att å morgondagens föredragningslista bevillningsutskottets betänkande nr 35 skall uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt att övriga ärenden upptagas i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till särskild ersättning för debitering av värnskatt för budgetåret 1941/42;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag under femte huvudtiteln för budgetåret 1941/42 till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst och till kristillägg;

nr 210, i anledning av väckt motion om viss ändring av allmänna resereglementet;

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till semesterlön m. m. för viss militär tjänstgöringstid jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till erkända arbetslöshetskassor för budgetåret 1941/42 jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande, nr 39, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1941/42 m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer, m. m. jämte en i ämnet väckt motion, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av nämnda lag den 11 juni 1937;

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till utrymningslag, m. m.; och

nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 15.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, angående ändrad lydelse av § 86 regeringsformen och § 38 mom. 1 riksdagsordningen samt införande i tryckfrihetsförordningen av en ny paragraf, betecknad såsom § 6; och

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.37 e. m.

In fidem
Sune Norrman.